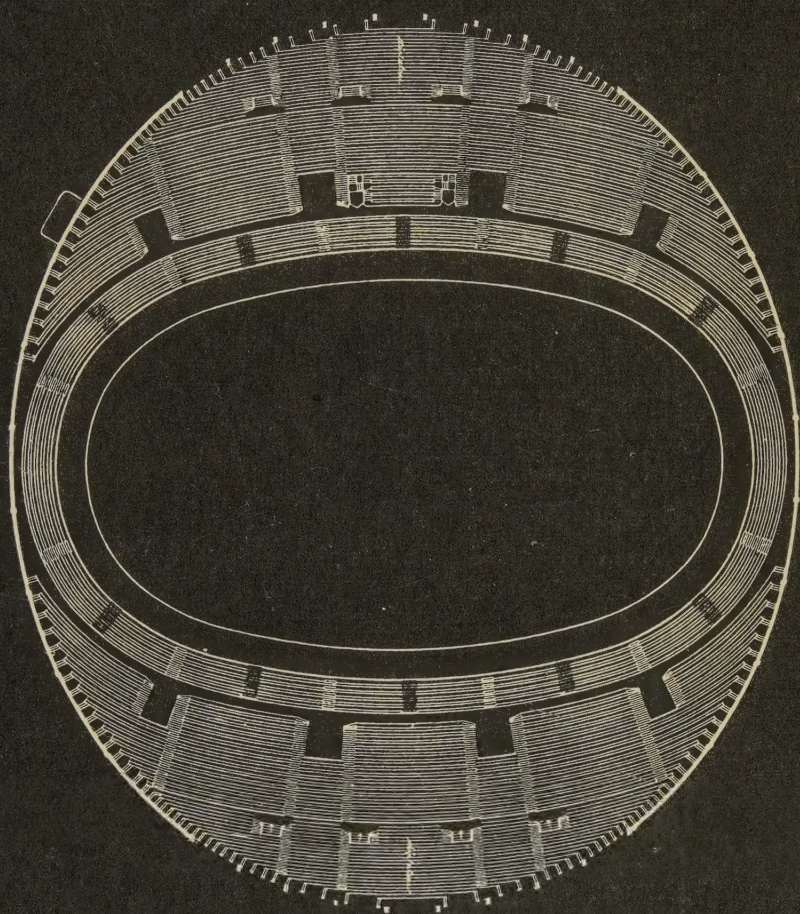

6
48

Illinois U. Library

BYGGMÄSTAREN

TIDSKRIFT FÖR ARKITEKTUR OCH BYGGNADSTEKNIK

Organ för Stockholms byggnadsförening. Organ för Svenska arkitektföreningen, avdelning av Svenska teknologföreningen. Organ för Svenska arkitekters riksförbund.

Nr 16 1948. Innehåll:

Kungl. Bostadsstyrelsen

Självprövning

Bad- och idrottshus i Göteborg

Inhalt:

Reichswohnungsbau

Selbstprüfung

Bad- und Sporthalle

Contents:

Swedish Housing Board

Self-trial

Bath and Athletic Hall

6
skäl

varför Ni
använder Silix

- 1 20 års erfarenhet**
garanterar Silix-produkternas kvalitet. Fabrikationen står under ständig kontroll av vårt laboratorium.
- 2** Våra byggnadstekniskt utbildade ingenjörer står beredvilligt till Eder tjänst med råd och förslag.
- 3** Silix-preparaten, som omfatta ett stort antal varandra kompletterande byggnadskemiska produkter, giva
bästa tänkbara lösningen av Edra isoleringsproblem.
- 4** Genom vår arbetsavdelning kan Ni få Edra isoleringsarbeten utförda under teknisk ledning av fackutbildad arbetarstam.
- 5** Ni har möjligheter erhålla Silix över hela landet. Vi ha återförsäljare på alla platser.
- 6** Silix är **kvalitet — pålitlighet.**

Silix
till cement och kalk för bruk och betong

INGENJÖRSFIRMAN PEHR ENGWALL A.-B.

Specialfirma för isoleringsteknik, Nybrokajen 7, Sthlm. Tel. 210715, 210720

AUKTORISERADE FÖRSÄLJARE OCH NEDERLAG:

Dickson & Sjöstedt KB, Göteborg
Herbert Björling AB, Malmö

AB A. Huse & C:o, Karlstad
AB Kolimporten-Laurents, Sundsvall
Västerås Byggmateriel AB, Västerås

Byggnadsvaru AB Sylvan
& Qvibelius, Hälsingborg
Rydtjälls Järn-
affär, Umeå

KUNGL. BOSTADSSTYRELSEN

och de nya låneformerna

Av civilingenjör SVR Harry Bernhard

DK 351.778.532.1

Ett nytt ämbetsverk! Mera krångel? Är det resultatet av riksdagens beslut den 17 och 28 juni i år? fråga sig oroligt alla de, som ha med bostadsbyggandet att göra.

Låt oss börja med att konstatera att låneärenden rörande *flerfamiljshus* överhuvudtaget knappast beröras av de nu fattade besluten. För alla dem, som syssla med materialleveranser, byggande, kontroll och belåning av flerfamiljshus inträder sålunda icke någon principiell eller saklig ändring genom det förhållandet att *Statens byggnadslånebyrå* från och med den 1 juli upphört och ersatts med *Kungl. bostadsstyrelsen*. Att organisationen inom verket förändras i vissa avseenden kommer sannolikt att medföra en viss förvirring vid övergången, men är avsett att innebära en rationalisering av arbetet, som åtminstone delvis anknyter till de arbetsformer, som utbildats under de sista åren. Dessa förändringar ta sig ut på följande sätt:

Tertiärlåneavdelningen byter namn och kallas *lånebyrån*. Omfattningen av dess verksamhet blir oförändrad i fråga om flerfamiljshusen men så småningom nedskuren i fråga om en- och tvåfamiljshusen, vilka låneärenden skola överföras till länsbostadsnämnder. Byrån omfattar juridisk, flerfamiljshus-, enfamiljshus-, övertagande, värderings- och marksektion.

Utredningsavdelningen, som utgjort en självständig del av den tidigare kansliavdelningen, blir en helt fristående *planeringsbyrå* av i huvudsak oförändrad omfattning uppdelad på statistisk, index-, utrednings- samt planeringssektion.

Tekniska avdelningen och *arkitektavdelningen*, som likaledes utgjort självständiga delar av den tidigare kansliavdelningen, sammanslås till en fristående *teknisk byrå*. Samtidigt, men i och för sig helt oberoende härav, upphör den direkta handläggningen inom verket av byggnadstillståndsärenden, vilka helt överförs till arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna. Byrån omfattar arkitekt-, byggnadsteknisk samt tvätterisektion, vilken sistnämnda övertagits från egnahemsstyrelsen.

Resterande delar av *kansliavdelningen*, utökad med en kameral sektion, beroende på att statskontoret ej längre skall betala ut lån och bidrag, ombildas till en *kanslibyrå*, som dessutom omfattar allmän och ombudsmannasektion.

Sociala avdelningen slutligen, som handlagt bl. a. bostadsanskaffningslån (för barnrika familjer), vilka numera ej längre finnas som särskild låneform, har som en följd härav ombildats till en fristående *social sektion* med minskad omfattning.

När man sedan går över till låneärenden som berör *en- och tvåfamiljshus*, där i vissa avseenden betydelsefulla ändringar inträtt, bör man först göra klart

för sig hur den hittillsvarande låneverksamheten varit organiserad och vilka ändringar i låneformerna, som inträtt.

Låneverksamheten har dels för vissa låneformer handhåfts av egnahemsstyrelsen med egnahemsnämnder i varje län och egnahemsombud i varje kommun, dels för andra låneformer handhåfts av byggnadslånebyrån med förmedlingsorgan i varje kommun. I samband med det ökade kravet på rationalisering av landets jordbruk har egnahemsstyrelsen upphört och dess verksamhet till största delen överförs till lantbruksstyrelsen, som i samband därmed avsevärt omorganiserats och skall handlägga alla jordbruksfrågor. Det har då inte synts lämpligt att komplicera detta verk med att dit förlägga bostadsfrågor för en- och tvåfamiljshus på landsbygden utan det har synts bättre att sammanföra alla bostadsfrågor till bostadsstyrelsen, så mycket mer som detta underlättade en samtidig förenkling av låneformerna.

Emellertid förelåg den skillnaden mellan byggnadslånebyrån och egnahemsstyrelsen att den senare hade länsorgan, som kunde handlägga flertalet ärenden under det att alla ärenden, som berörde byggnadslånebyrån, måste sändas till Stockholm. Eftersom ombyggnads- och bostadsförbättringsverksamheten, som kommer att utgöra en betydande del av verksamheten, omfattar förhållandevis små belopp i varje ärende och eftersom förbättrad lokalkänedom hos det lånebeviljande organet är önskvärd och eftersom slutligen allmänheten i olika sammanhang krävde största möjliga decentralisering blev det naturligt att bostadsstyrelsen kompletterades med *länsbostadsnämnder*. (Att kommunala organ själva direkt skulle få besluta om fördelningen av statliga anslag för ett hundratal millioner kronor per år var en lösning som åtminstone tillsvidare ansågs utesluten.)

Länsbostadsnämnderna skulle dels i huvudsak överta de tidigare egnahemsnämndernas befattning med låneärenden för bostäder, dels i största möjliga omfattning avlasta från bostadsstyrelsen i Stockholm handläggning av egnahemslån och bidragsärenden. Denna verksamhet beräknades för övrigt växa så, att det skulle ställt sig nästan omöjligt att centralisera den till Stockholm och i varje fall skulle detta inneburi dels en avsevärd utökning av den centrala organisationen, dels en trolig komplikation för de lånesökande. Å andra sidan medför inrättandet av länsbostadsnämnder en viss personalökning jämfört med dem som tidigare funnits på egnahemsnämnderna tillsammans med dem som i annat fall måst nyanställas på centralorganet. I varje län beräknas en länsbostadsdirektör (i lönegrad 29 eller i några fall 31), en förste byråingenjör (27), en kassör (22) samt ett å två kvinnliga biträden. I de mest arbetskrävande

lånen erfordras ytterligare ett par ingenjörer och några biträden. Sammanlagt beräknas på längre sikt årligen ca 18 000 lån till ny- och ombyggnadsärenden och ca 8 000 lån och bidrag till bostadsförbättring komma att avgöras av länsbostadsnämnderna jämte ca 10 000 ärenden rörande familjebostads- och bränslebidrag.

Som förut nämnts komma ärenden rörande flerfamiljshus att handläggas av bostadsstyrelsen. För städer med minst 10 000 invånare, där de kommunala organen i allmänhet äro så väl rustade att något behov för de lånesökande att personligen besöka den statliga bostadsorganisationen ej föreligger, har det synts ändamålsenligast att tills vidare låta även en- och tvåfamiljshusen behandlas av bostadsstyrelsen (hänstyn här till är tagen i de sifferuppgifter om länsbostadsnämndernas arbetsomfattning, som ovan angivas). Det är emellertid avsikten att så snart lämpligen ske kan överföra även dessa ärenden på länsbostadsnämnderna, varvid bostadsstyrelsen i motsvarande grad avlastas.

I tabell 1 lämnas en översikt över huru arbetsuppgifterna av olika slag skola fördelas på centralt organ, länsorgan och kommunala organ. Att denna fördelning kommer att bli föremål för successiva förskjutningar är ställt utom allt tvivel.

Men vari består de omtalade förenklningarna i *låneformerna*? Jo, följande låneformer ha helt upphört, nämligen *bostadsegnahemslån* jämte tilläggs-lån, *jordbruksegnahemslån* (i vad avser nybyggnad av bostadshus å jordbruksfastighet), *arbetarsmåbrukslån* jämte särskilt statsbidrag, *förbättringsbidrag*, *nybyggnadslån* och *förbättringslån* till bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden (vilka samtliga handhades av egnahemsstyrelsen) samt *tertiärlån* jämte kapitalsubvention och *bostadsanskaffningslån* jämte tilläggs-lån (vilka handhades av byggnadslånebyrån). Dessa låneformer voro tillkomna vid olika tidpunkter och under olika förutsättningar samt skilde sig i de flesta avseenden från varandra, vilket givetvis vållade mycket krångel. De äro nu ersatta av *egnahemslån* för ny- och ombyggnad jämte kapitalsubvention resp. *förbättringslån* och -bidrag. Dessa två låneformer äro inarbetade i en författning och överensstämma inbördes i väsentliga delar. Samtidigt har ansökningsförfarandet för de två kvarstående låneformerna: bidrag till *fiskarbostäder* samt *lantarbetarbostadslån* och -bidrag justerats till viss överensstämmelse med vad som gäller för de två dominerande låneformerna.

Som en sammanfattning av de från 1 juli 1948 gällande låne- och bidragsformerna m. m. kan nämnas följande (jfr även Byggmästaren nr 17/1947).

DET NYA EGNAHEMSLÅNET

Definition

Egnahemslån beviljas för nybyggnad eller därmed i fråga om resultatet likvärdig, mera genomgripande ombyggnad av enfamiljshus, som skall bebos av låntagaren, eller av tvåfamiljshus, vars ena lägenhet skall bebos av låntagaren. Lån beviljas endast om bostads-huset kan beräknas få stadigvarande användning för bostadsändamål.

Lånets omfattning

Den övre gränsen är 90 % av godkända produktionskostnaden (tomt- och byggnadskostnad) då subvention utgår och i övriga fall 75 %.

En sänkning av lånets nedre gräns från 50 till 40 procent av den godtagbara produktionskostnaden kan medgivas, då skäl härför anses föreligga. Då särskilda skäl återopas, finns möjlighet att utsträcka lånet till att omfatta hela bottenkrediten. Den del av egnahemslånet som ligger under 50 procent är amorteringsfri. Amortering av lånet skall verkställas på 25 år (ränta 3 %, annuitet = 5,71) för nybyggnad och högst 25 år för ombyggnad.

Statlig rätteggaranti

Rätteggaranti skall lämnas beträffande de under det nya egnahemslånet liggande krediterna. Den garanterade räntan utgör 3 procent.

Villkor för egnahemslånet

1. Minimikrav beträffande lägenhetens storlek.

Det av 1947 års riksdag beslutade minimivillkoret för erhållande av egnahemslån på landsbygden är skärpt på sådant sätt att i regel lån kan utgå till eget hem om 2 rum och kök endast om detsamma även innehåller inredningsbar vind.

I övrigt gäller som minimivillkor: i tätbebyggd eller för tätbebyggelse avsedd del av samhälle eller inom tätort att bostadslägenheten omfattar minst tre rum och kök med en yta ej understigande 70 m² samt i annan del av landet minst två rum med en yta ej understigande 60 m². Huset skall utrustas med anordningar för centraluppvärmning och bad samt anslutas till gemensamhetsanordning för vattenförsörjning och avlopp eller i fråga om hus, som icke är beläget i tätort, förses med vatten- och avloppsledningar inom huset, där vatten och avlopp kan ordnas för rimlig kostnad. Slutligen skall bostaden förses med tillräckliga biutrymmen och tillfredsställande köksutrustning.

2. Särskilda villkor för erhållande av kapitalsubvention.

Det fastställda kravet på lägenhetsyta preciseras på följande sätt.

Hustyp	Bottenytan får icke överstiga
Hus i ett plan	100 m ²
Hus i ett och ett halvt plan	80 m ²
Hus i två plan	60 m ²

(Med bottenyta avses husets bottenyta exkl. den yta som upptages av ytterväggarna.)

Då synnerliga skäl föreligga kan det lånebeviljande organet företaga viss jämkning uppåt av de angivna maximigränserna.

Subvention till nybyggnad av enfamiljshus utgör 4 000 kronor. Subvention till tvåfamiljshus utgår med 6 000 kronor endast om båda lägenheterna uppfylla de minimikrav beträffande rumsantal och lägenhetsyta, som gälla i fråga om eget hem. I de fall då endast en

av lägenheterna i ett tvåfamiljshus uppfyller minimikraven utgår subvention med 4 000 kronor.

Kapitalsubventionen vid ombyggnad av eget hem eller tvåfamiljshus är 20 procent men den kan efter behovsprövning beviljas med ett belopp överstigande 20 procent av ombyggnadskostnaden, dock i fråga om eget hem högst 4 000 kronor och beträffande tvåfamiljshus högst 6 000 kronor.

3. Villkor för egnahemslån till radhusanläggningar m. m.

Egnahemslån må tills vidare beviljas till radhusanläggningar och enfamiljshus med gemensam panncentral under förutsättning att varje lägenhet förvaltas av resp. bostadshavare.

Efter särskild prövning av det lånebeviljande organet kan egnahemslån jämte kapitalsubvention beviljas kommun eller därmed jämställd företagare, som uppför och uthyr enfamiljshus eller radhus. Ifrågasvarande långivning har under budgetåret 1948/49 karaktären av försöksverksamhet.

Missförhållandena på egnahemsmarknaden

Som villkor för erhållande av det nya egnahemslånet gäller att det lånebeviljande organet vid försäljning av egnahemmet skall pröva försäljningspriset, samt att, därest priset är för högt, eventuellt beviljade familjebostads- och bränslebidrag samt ränteeftergifter skola återkrävas.

Hyreskontrollen vid tvåfamiljshus

Hyreskontrollen vid tvåfamiljshus är skärpt genom att, därest huset är beläget i kommun, som icke har hyresnämnd, det lånebeviljande organet fastställer fördelningen av den godtagna hyressumman mellan den lägenhet fastighetsägaren själv bebor och den lägenhet som uthyres.

Byggnadskreditiv

Under medverkan av förmedlingsorganet kan å preliminärt beviljat egnahemslån större eller mindre del utbetalas såsom förskott (byggnadskreditiv). Härvid gälla vissa villkor, bl. a. att ränta å dylikt förskott i den mån det icke belöper på räntefri stående del av lånet utgör 3 procent.

BOSTADSFÖRBÄTTRINGSVERKSAMHETEN

Arbeten som böra ifrågakomma för förbättringsstöd

För bostäder som beräknas bli använda på längre sikt kan statligt bostadsförbättringsstöd utgå till anordnande av ledningar för vatten och avlopp, förbättring av vattentäkt, till elektrisk installation samt i särskilda fall jämväl till centralvärmeanläggning. Då det gäller bostäder, som beräknas bli använda under begränsad tid, kan förbättringsstöd utgå till förbättringsarbete avseende såväl byggnaden som bostaden och dess utrustning. — Rent underhåll kan icke ifrågakomma för förbättringsstöd.

Behovsprövning

Bostadsförbättringsbidrag beviljas först efter behovsprövning i varje särskilt fall. Det bostadspolitiska centralorganet skall utfärda de anvisningar rörande behovsprövningen, som befinnes erforderliga.

Till förbättringsarbete kan lån, avsett att förräntas och amorteras, beviljas utan behovsprövning.

Grunder för lån och bidrag till förbättringsarbete

1. Lån.

Lånets storlek:

a. Då jämväl bidrag kan utgå, kan lån (inkl. bidrag) uppgå till högst 90 procent av den godtagbara kostnaden.

b. Lån utan kombination med bidrag och utan behovsprövning kan uppgå till högst 75 procent av den godtagbara kostnaden.

Amortering: Lånet skall i sin helhet utgöra amorteringslån. Amorteringstiden, vilken fastställs från fall till fall, förutsättes i regel bestämd till högst 10 å 15 år och får icke överstiga 25 år.

Ränta: 3 procent.

Säkerhet: För lånet bör lämnas godtagbar säkerhet, i första hand i form av inteckning i fastigheten.

2. Bidrag.

Bidragets storlek: högst 80 procent av den godtagbara kostnaden (i undantagsfall högre, därest ömmande omständigheter föreligga), dock beträffande enfamiljshus högst 1 200 kronor för anordnande av ledningar för vatten och avlopp eller förbättring av vattentäkt och högst 2 800 kronor för andra förbättringsåtgärder eller sammanlagt 4 000 kronor samt beträffande tvåfamiljshus högst 1 800, resp. 4 200 och 6 000 kronor.

Bidragets form: ränte- och amorteringsfritt lån i högst 10 år resp., när jämte bidraget beviljas lån för förbättringsarbetet, en räntefri stående del av detta lån; bidrag å högst 500 kronor bör dock omedelbart avskrivas

Säkerhet: Där så kan ske skall, då fråga är om bidrag överstigande 500 kronor, säkerhet lämnas i form av inteckning i fastigheten.

Särskilda villkor: teknisk och ekonomisk kontroll samt kontroll av köpeskilling vid överlåtelse.

FAMILJEBOSTADSBIDRAGET

Bidragsgivningens omfattning

Familjebostadsbidrag kan beviljas familjer med minst två barn under 16 år förutsatt att inkomsten icke överstiger en viss gräns.

Familjebostadsbidrag utgår tills vidare icke till familjer i redan befintliga lägenheter.

Som allmän regel gäller, att bidrag endast kan utgå till familj i ny- eller ombyggt hus som färdigställt efter den 1 januari 1948. För hus som förvaltas av kommun eller allmännyttigt företag är motsvarande tidpunkt 1 juli 1946.

Bostadens storlek

I fråga om en- och tvåfamiljshus sammanfaller de krav på bostaden som skola uppfyllas för erhållande

av familjebostadsbidrag med kraven på egnahem, finansierade med stöd av egnahemslån jämte kapitalsubvention. I anslutning härtill gäller att bidrag i regel kan utgå till familj i flerfamiljshus endast om lägenhetsytan uppgår till lägst 50 och högst 100 kvadratmeter.

Bidragets storlek

Bidraget utgår med 130 kronor för barn och år dels i två- och flerfamiljshus, dels i eget hem, vilket antingen uppförts utan statligt stöd eller ombyggt med eller utan dylikt stöd. I fråga om familj i eget hem, finansierat med stöd av det nya egnahemslånet, utgör bidraget 20 procent av den ursprungliga kapitalkostnaden — vari icke inräknas ränta på egen insats — dock lägst 130 kronor och högst 175 kronor för barn och år.

Administrativa problem

Beträffande hyresbostäder gäller, att särskild prövning av hyrorna i samband med utbetalning av familjebostadsbidrag verkställs endast på orter, där hyresregleringslagen icke tillämpas.

Bränslebidrag

Bränslebidrag utgår tillsammans med familjebostadsbidrag och uppgår t. v. för budgetåret 1948/49 till 175 kronor per lägenhet i södra och mellersta Sverige och 200 resp. 225 kronor i de nordligaste delarna av landet. För tvårumslägenhet i två- och flerfamiljshus torde beloppen komma att bli 125, 150 resp. 175.

TREKRONORSBIDRAGET

Bidragsgivningens omfattning

De för innevarande budgetår fastställda grunderna för bidragsgivningen skola tillämpas jämväl under nästa budgetår. Verksamheten som allttjämt har försökskaraktär är begränsad till hushåll i av kommun eller allmännyttigt företag förvaltade fastigheter, färdigställda tidigast den 1 juli 1946.

Kombination av familjebostadsbidrag och trekronorsbidrag

Familjebostadsbidrag och trekronorsbidrag kunna kombineras. En kombination av de båda bidragen bör i första hand utgå till familjer med inkomster, som ligger under de för erhållande av förstnämnda bidrag fastställda inkomststrecken. Vid kombination av bidragen skall dock icke särskilda inkomststreck tillämpas. Inkomstprövningen ankommer på kommunerna.

Familjebidrag enligt tidigare gällande bestämmelser och trekronorsbidrag kunna icke kombineras.

Samtidigt med här ovan behandlade låne- och bidragsfrågor fastställde riksdagen följande ändrade bestämmelser för låneärenden rörande *flerfamiljshus*.

Villkoren för allmännyttiga företag

Bostadsföretag må icke erkännas såsom allmännyttigt med mindre vederbörande kommun utser åtminstone majoriteten av företagets styrelse. Sådana eventuella styrelseledamöter, som icke väljas av kommunen, skola utses av personer eller företag, vilka kunna betraktas såsom fullt fristående från egentliga byggnadsföretagarintressen. — Bostadsrättsförening må icke erkännas såsom allmännyttigt bostadsföretag.

Såsom allmännyttigt bör icke godtagas företag, vars lägenheter genom antal eller på annat sätt helt eller delvis förbehållas vissa kategorier av befolkningen inom vederbörande kommun.

Förlust resp. överskott å allmännyttigt företag skall fördelas mellan samtliga av allmännyttigt företag inom en kommun ägda fastigheter, för vilka lån beviljats enligt 1946 års tertiärlånekungörelse.

Kommunala bostadsbolag, som helt ägas av kommun, kunna under vissa förutsättningar befrias från skyldighet att lämna inteckningssäkerhet för tertiärlån.

Villkoren beträffande tillägglån

Möjligheter finnas att under nästa budgetår inrätta en femte subventionsgrupp, därest byggnads-kostnadsutvecklingen giver anledning därtill. Det ankommer på Kungl. Maj:t att, därest behov därav uppkommer, inrätta en femte subventionsgrupp. Tillägglån för denna subventionsgrupp skall utgå med belopp, motsvarande det kapitaliserade värdet av ett för vederbörande företag beräknat bidrag av 2 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, varjämte förutsättes att ett belopp, motsvarande en fjärdedel av tillägglånet, regelmässigt utgår som subvention från vederbörande kommun.

Då synnerliga skäl föreligga finnes möjlighet att till ett företag bevilja tillägglån, motsvarande en högre subventionsgrupp än den för kommunen fastställda. Det lånebeviljande organet kan fördensskull, då vid prövning av låneansökan behov av tillägglån utöver det normalt inom kommunen utgående befinnes föreligga, erhålla bemyndigande av Kungl. Maj:t att utsträcka tillägglånegivningen.

Det lånebeviljande organet har möjlighet att till företag, som bedrivs under vinterhalvåret, lämna större tillägglån än som normalt utgår, s. k. vintertillägg.

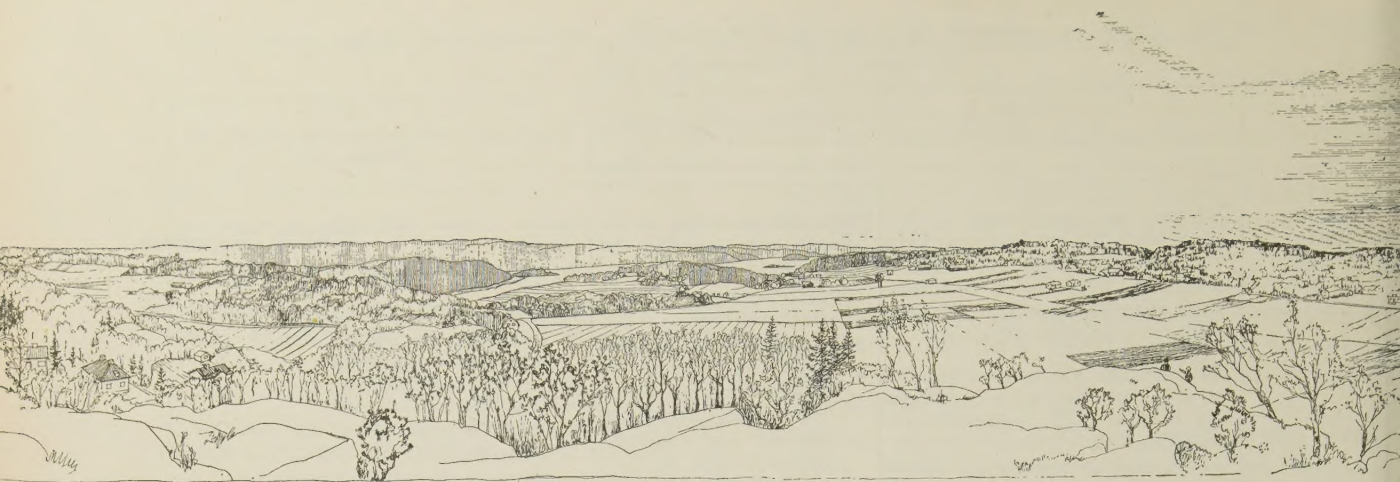
Extra tertiärlån eller tillägglån kunna i vissa fall lämnas för täckande av kostnaderna för utbyte av galvaniserade varmvattenrör mot kopparrör.

Avslutningsvis kan man uttala förhoppningen att den nya bostadsorganisationen och de nu i huvudsak utkristalliserade låneformerna skola bli till avsett gagn för bostadsbyggandet och på rätt sätt bidra till bättre bostäder och lägre bostadskostnader.

Normal fördelning under de närmaste åren av de bostadspolitiska arbetsuppgifterna mellan centralt organ, länsorgan och kommunala organ.

	Planering av bostadsförsörjningen	Förhandsgranskning av projekt för vilka lån och bidrag äro avsedda att sökas	Beviljande och förvaltning av lån och bidrag
Centralt organ	Följande av utvecklingen på bostads- och byggnadsmarknaderna samt klarläggande av förskjutningar i de framtida förutsättningarna för en allmän förbättring av bostadsförsörjningen. Handhavande av löpande statistik avsedd att belysa utvecklingen på bostads- och byggnadsmarknaderna, verkställande av särskilda undersökningar beträffande denna utveckling samt utförande av beräkningar rörande det framtida bostadsbehovet och den framtida utvecklingen på bostadsmarknaden. Medverkan vid upprättande av bostadsförsörjningsplaner för kommuner med minst 10 000 inv. Biträde åt mindre kommuner, där behov föreligger av särskilda undersökningar för belysning av bostadsförsörjningsläget och förutsättningarna för en förbättring av detsamma i framtiden.	Förhandsgranskning av ritningar och tekniska beskrivningar avseende a) ny- eller ombyggnad av flerfamiljshus b) nybyggnad, ombyggnad eller förbättring av enfamiljshus i städer med minst 10 000 inv. c) projekt som länsorganen icke anse sig kunna bedöma. Biträde åt länsorganen och de kommunala organen med råd, upplysningar och anvisningar i tekniska frågor. Biträde i form av konsultationer åt byggnadsföretagare vid planeringen av bostadsbyggnadsföretag. Granskning och utarbetande av typritningar till enfamiljshus. Projektering av kollektiva tvätterier, för vilka statliga lån och bidrag äro avsedda att sökas.	Beslut i låne- och bidragsärenden avseende a) ny- eller ombyggnad av flerfamiljshus. b) nybyggnad, ombyggnad eller förbättring av enfamiljshus i städer med minst 10 000 inv. c) lantarbetrarbostäder d) kollektiva tvätterier e) familjebostadsbidrag till familjer i hus till vilka lån och bidrag kunna beviljas av centralorganet. f) projekt som länsorganen icke anse sig kunna bedöma g) besvär över länsorganens beslut. Förvaltning av lån och bidrag, beviljade av centralorganet. Granskning av ansökningar angående statsbidrag till pensionärshem och yttrande till Kungl. Maj:t däröver. Förslag till fördelning mellan kommunerna av trekronorsbidrag. Råd och anvisningar till länsorganen rörande den ekonomiska och juridiska granskningen. Inspektion av länsorganens låne- och bidragsverksamhet. Översyn över den byggnadstekniska kontrollen.
Länsorgan	Verkställande i samråd med centralorganet av undersökningar rörande bostadsförhållandena och bostadsbehovet i de olika länen.	Förhandsgranskning av ritningar och tekniska beskrivningar avseende nybyggnad, ombyggnad eller förbättring av enfamiljshus i andra kommuner än städer med minst 10 000 inv.	Beslut i låne- och bidragsärenden avseende a) nybyggnad, ombyggnad eller förbättring av enfamiljshus i andra kommuner än städer med minst 10 000 inv. b) familjebostadsbidrag till familjer i hus till vilka lån och bidrag kunna beviljas av länsorganen.¹ Förberedande granskning av ärenden avseende lantarbetrarbostäder. Förvaltning av lån och bidrag, beviljade av länsorganen.
Kommunala organ	I fråga om kommuner med minst 10 000 inv., upprättande av bostadsförsörjningsplaner i samråd med centralorganet. Insamling av statistiska primäruppgifter, avsedda att belysa utvecklingen på bostads- och byggnadsmarknaden. Biträde åt byggnadsföretagare vid planeringen av bostadsbyggnadsföretag. Tillhandahållande av typritningar till enfamiljshus.	Förmedling av ansökningar om förhandsgranskning.	Förmedling av ansökningar om lån och bidrag. Biträde vid utbetalning av lån och bidrag. Biträde vid förvaltningen av lån och bidrag, beviljade av såväl centralorganet som länsorganen. Verkställande av byggnadsteknisk kontroll.
	¹ Till en början begränsas länsbostadsnämndernas verksamhet till det särskilda stödet till förbättring av bostadshus.		

Tabell 1.

SJÄLVPRÖVNING

inför

„stadsplanekonstens förfall„

Av stadsplanechefen Tage William-Olsson

Det finns ett gammalt österländskt visdomsord som säger: »bringa dina åsikter till tystnad, så kan sanningen tala». I vårt splittrade västerland kan det knappast förnekas att detta ord har en viss aktualitet, vilket emellertid är ganska egendomligt. Ingenting kan nämligen vara en strängare skola till sakligt tänkande än vår teknik. Huruvida en ångpanna skall hålla eller hur mycket armeringsjärn man behöver i ett bjälklag, det hyser man inte »åsikter» om — det räknar man sig till. Och räknar man fel, exploderar ångpannan eller spricker bjälklaget. Förekomsten av olika meningar i tekniska frågor tyder på att de inte är fullt klarlagda.

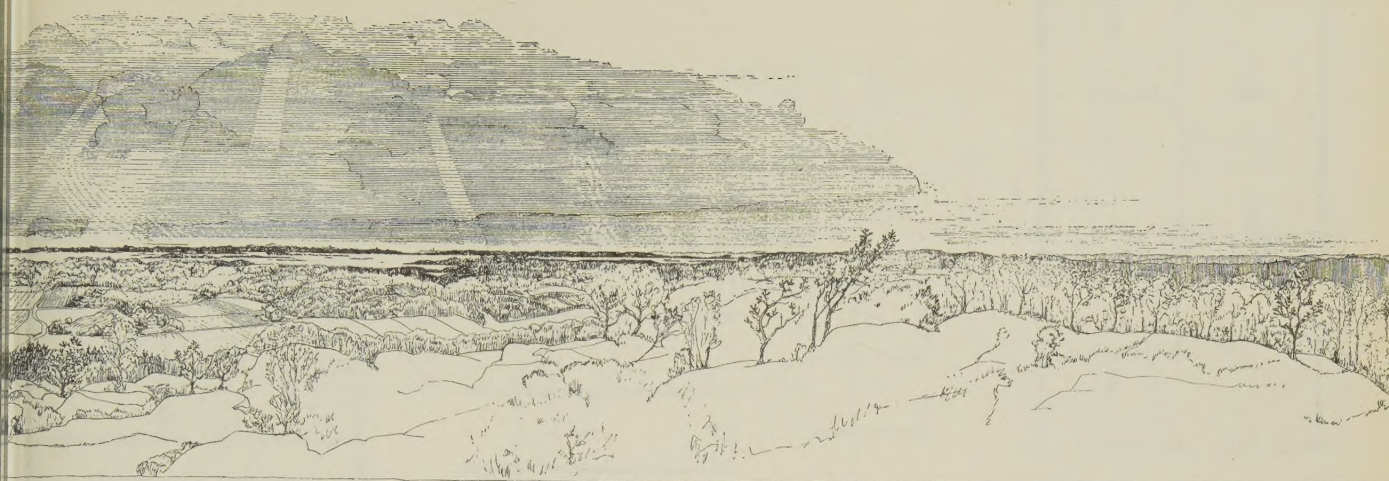
Man skulle tycka, att teknikens stränga skola till sakligt tänkande borde ha lärt oss att även i kultur- och samhällsfrågor bringa våra åsikter till tystnad, så att sanningen kan tala. Att det inte lyckats bättre sammanhänger med våra värderingar och därav beroende intressen. »Intresse» kan ha två betydelser. Dels det intresse, vid vilket egennyttan är eller åtminstone kan vara helt bortkopplad och som motsvaras av adjektivet »intressant». Dels det egennyttiga intresset, som — betecknande nog — har ett motsvarande adjektiv som avser dess negation: »desintresserad». Intresserad men desintresserad — det är vad teknikern och vetenskapsmannen måste vara och det borde vi alla vara även i samhällsfrågorna. Tyvärr är det så oändligt svårt att vara desintresserad när egots sympatier och antipatier kommer med i spelet. Vår »åsiktsbildning» blir också därefter.

Jag har velat förutskicka detta lilla resonemang när jag gör gällande, att det inte är mina »åsikter» jag här propagerar för. Redan medvetandet om hur åsiktsbildningen förlöper ger en viss garanti för ob-

jektiviteten. Att jag personligen föredrar en viss hus-typ beror givetvis på mina subjektiva värderingar. Men om dessas allmängiltighet yttrar jag mig inte. För den som har andra värderingar gäller inte mina slutsatser och man kan naturligtvis diskutera och även genom lämpliga metoder praktiskt pröva hur olika värderingar fördela sig bland olika människor. Stockholms Stads och byggnadslånebyråns undersökningar om hur folk vill bo, är ju exempel på sådana undersökningar.

Gott och väl — så snart ett underlag för slutsatser om allmänna värdeomdömen föreligger. Men det är inte alltid fallet. Man kan exempelvis göra gällande, att den mycket låga procentsats av de tillfrågade, som sade sig vilja bo i radhus, tyder på, att majoriteten över huvud taget saknade erfarenhet av radhusboende. Dess omdöme är därför ganska värdelöst. Och man kan, som Alf Johansson gjort, hårtill påpeka att de flesta av dem, som sagt sig föredra ett eget hem, sakna erfarenhet av att bo i en verkligt god hyreshusmiljö.

Lika uppenbart är, att när man rör sig med nykonstruktioner, som ännu inte prövats i praktiken, så saknas helt och hållet underlaget för bedömande av ett värdeomdömes allmängiltighet. Å andra sidan utgöres det reella innehållet i det som brukar kallas byggnadskultur eller god tradition eller arkitektonisk sakkunskap av många generationers samlade erfarenhet om vad som står sig, vad man kan förutsätta att människorna skulle trivas med och glädjas åt eller vederkvickas av. Därför har den, som länge och ingående sysslat med dessa frågor, större möjligheter att riktigt bedöma dem än en lekman, som sitter fast i sitt vanetänkande och som sällan kan svara för mer

Klart skepp till drabbning.

än sig själv eller möjligen den socialgrupp eller det tidsskede, som han råkar tillhöra.

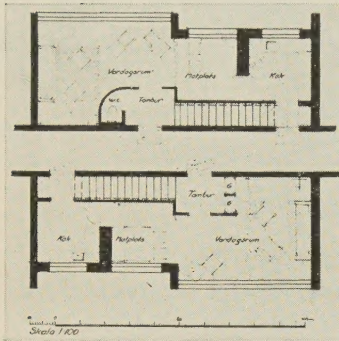
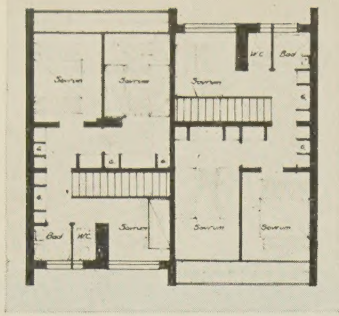
Det är på tiden att man närmare synar den åsiktsbildning i sömmarna, som lett till vår nuvarande situation i stads- och bostadsbyggandet. Vi känner alla till »smalhusets» genombrott i Stockholms bostadstävlan 1933. Vi känner Axel Dahlbergs och Sven Wallanders tvekamp. Vi känner Henning Leos och hans verks anatema över höghusen. Vi känner Stockholms byggnadsnämnds smalhusutredning och byggnadslånebyråns direktiv. Vi har hört Gunnar Sundbärg lamentera över »stadsbyggnadskonstens förfall». Och framför allt: vi har sett hur våra smalhus-punkthusstäder ser ut och vi har fått ett visst belägg för att folk inte trivs i dem. Jag kan inte hjälpa, att efter allt detta stridslarm och de resultat, som därmed uppnåtts, lystrar jag gärna till ordet: bringa dina åsikter till tystnad så att sanningen kan tala.

Det finns kanske dem, som vill värja sig mot den självövertvinnelse och självkritik, som det gamla österländska visdomsordet förutsätter, med en typiskt västerländsk motfråga: Vad är sanning? (Det var ju en skeptisk romare som ställde frågan.) Filosoferna av facket kan visserligen ge högst skiftande svar på denna fråga om de över huvud taget kan besvara den. Men för vårt syfte räcker det fullkomligt att definiera sanningen som det, som överensstämmer med verkligheten. Ingen skall försöka undkomma sina åsikters subjektivitet genom att ta sin tillflykt till kunskapslärans labyrinter och sedan skylla på att han inte hittar ut. Gör allvar av att bringa dina åsikter till tystnad, så hör du ganska säkert sanningens klara men lågmälda stämma! Ty sant är det, som överensstämmer med verkligheten.

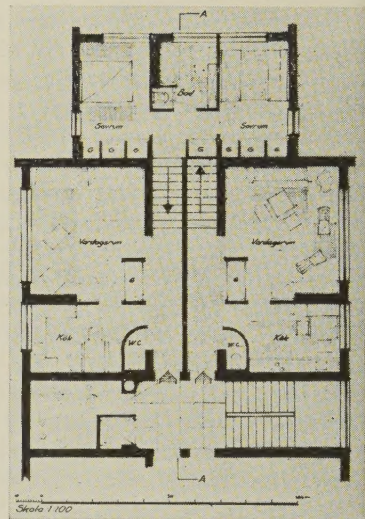
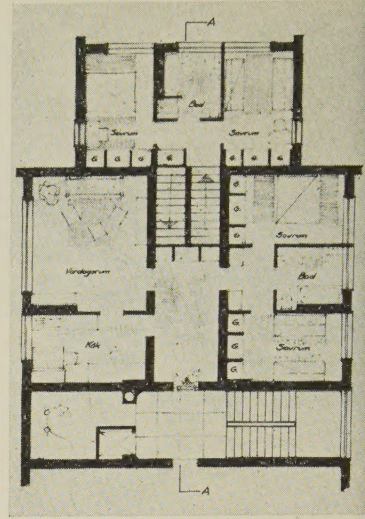
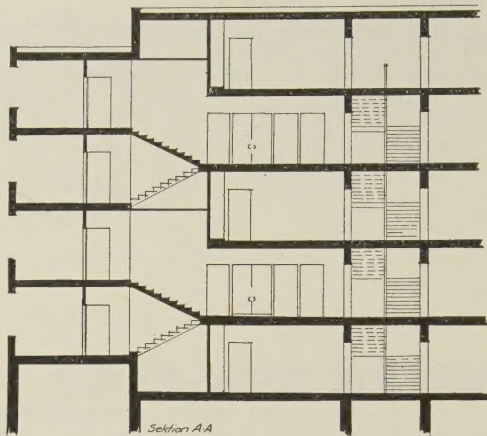
Hurudan är då verkligheten i vår bostadsfråga? Vad ha vi vunnit? — Inte så litet. Vi kommer aldrig mer (vill Gud och bostadsstyrelsen) att bygga bredare huskroppar med enkelsidiga lägenheter kring trånga gårdar. Vi har vunnit ganska gott gehör för satsen att en hård exploatering hämmar sig i längden. Vi har vunnit ännu bättre gehör för satsen, att ingen tätortsbebyggelse bör ske utan föregående planering. Vidare har vi kunnat i viss om än otillräcklig omfattning förse våra bostadsområden med behövliga kol-

lektiva anordningar. Begreppet »Community Centre» har ingått i allmänna medvetandet och vi ha fått ett fastare grepp om de problem, som sammanhänger med städernas inre struktur. Slutligen har planlösnings-tekniken, åtminstone beträffande lägenhetsplanerna, nått en fulländning som asymptotiskt närmar sig det uppnåeligas gränser.

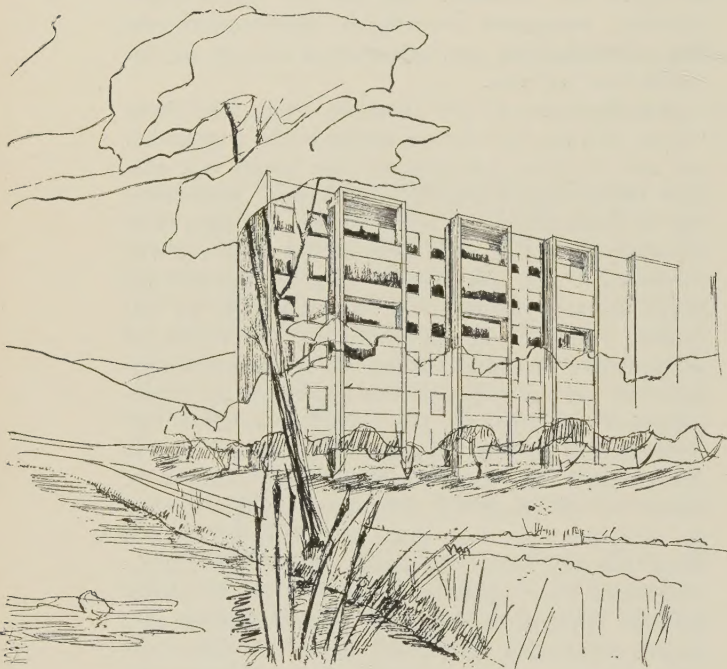
Och likväl äro vi allt annat än nöjda med situationen. Den ter sig tvärt om skrämmande, i synnerhet om man betänker hur mycket som byggts och alltså jämt måste byggas utan att vi behärskar problemen, hur få arkitekterna är i förhållande till uppgiftens storleksordning och, vad värre är, hur beskuren vår rörelsefrihet och begränsade våra möjligheter att hävda andra synpunkter än minimikraven på utrymme. Vad vi vunnit ha vi till stor del vunnit på bekostnad av väsentliga värden. Min grundsats trogen påminner jag här mig själv och läsaren om att värdeomdömen är subjektiva. Objektivt kan vi alltså inte säga mer, än att bostadsbyggandet på senare tid inte fyllt de fordringar som vi som arkitekter skulle vilja ställa. Vi vet emellertid erfarenhetsmässigt, att hur än moderiktningar kan växla bland oss själva och bland folket i övrigt, så finns det en allmängiltig värdeskala efter vilken vi dömer — en formernas hierarki, uppbyggd av skapande arkitekter under mer än två årtusenden och befäst av en lika lång tidsperiods samlade kritik. Denna värdeskala bygger inte bara på estetiska värderingar utan även på etiska. Det är inte bara fråga om »snille och smak» utan även om redbarhet, sanningskärlek och »charitas». Det var inte för intet som funktionalismens patos snarare var etiskt än estetiskt — det gällde en utrensning ur byggnadskonsten av hela den bråte av förlegade, oäkta och dekadenta formelement som västerlandet tagit i arv från antiken och gotiken, som en gång var äkta uttryck för de formskapande krafternas spel, men som i vår tid förlorat sitt tekniskt-funktionella underlag och därför i bästa fall kan tjäna ett harmlöst artisteri men i de långt vanligare fallen endast tjänar fäfängen och självhävdelsen. Det var heller inte för intet som funktionalismen tog sikte på byggnadskonstens sociala funktioner. Den ville medvetet ställa arkitekturen i det vardande, klasslösa sam-

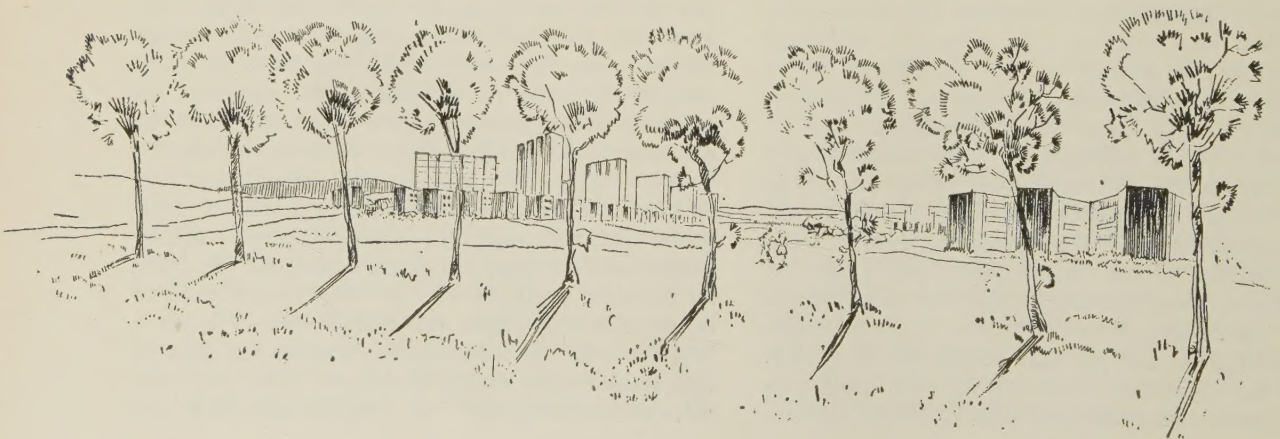
T. v. och nedan: Höghus med korridorsystem. Korridorvåning med vardagsrum och kök och övervåning med sovrum och bad. Skala 1 : 300. (Henri François.)

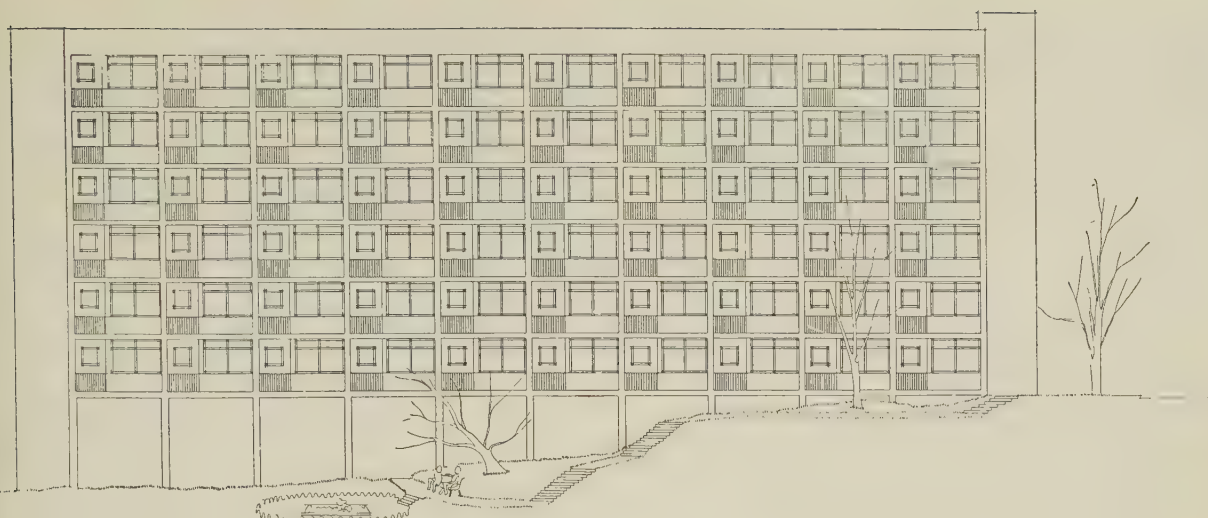

Ovan: Höghus med tre genomluftbara lägenheter per trappplan. Skala 1 : 300. (Henri François.)

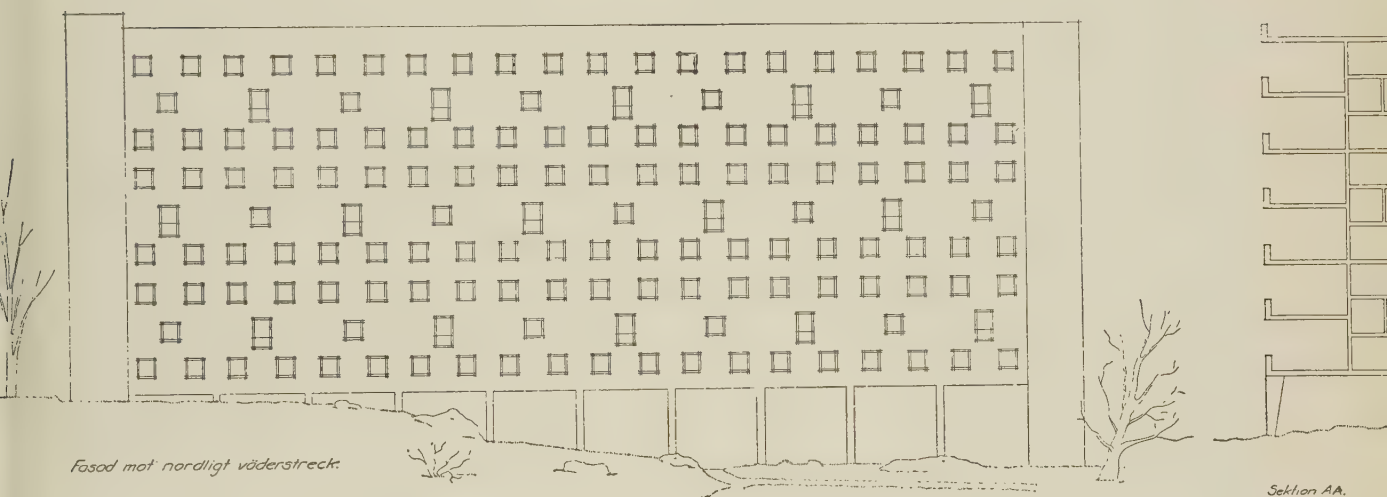

Perspektiven hänföra sig till planerna på denna sida. (Henri François.)

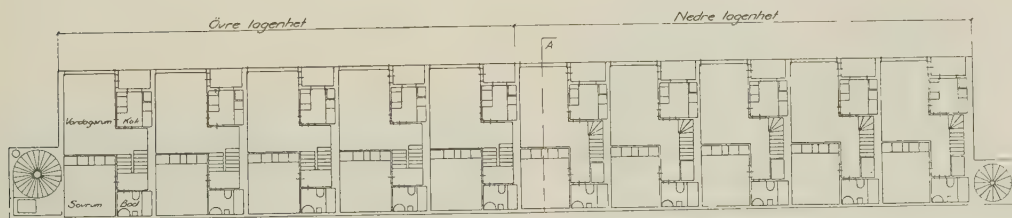

Fasad mot sydligt väderstreck.

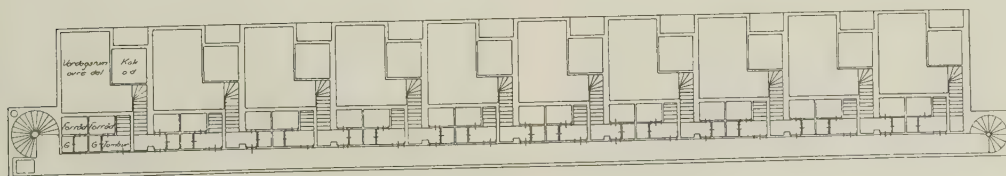

Fasad mot nordligt väderstreck.

Sektion AA.

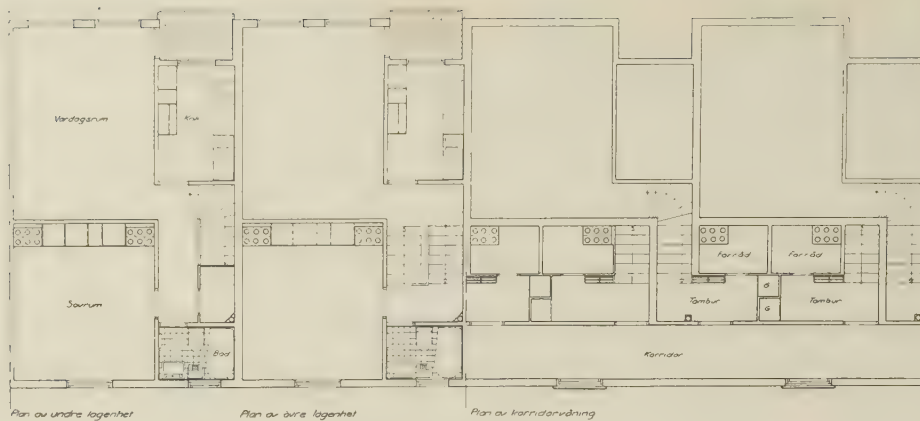

Våningsplan

Plan av korridorvåning

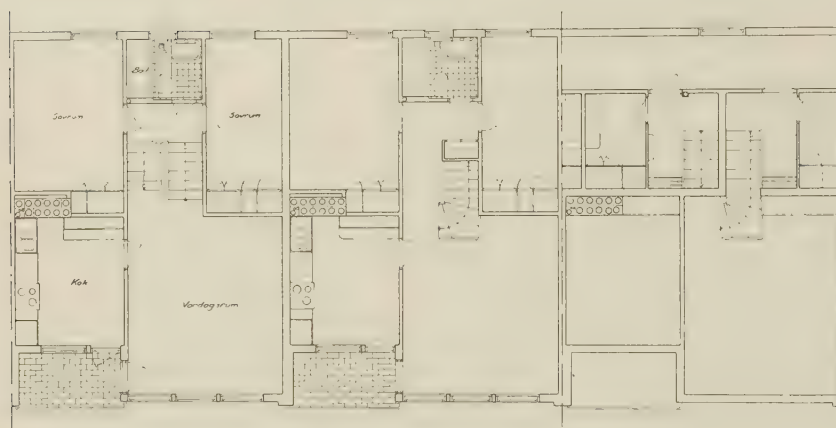
På denna sida: 6 vån. höghus
med enkelsidig korridor, 2 rum
och kök. Skala 1:500.

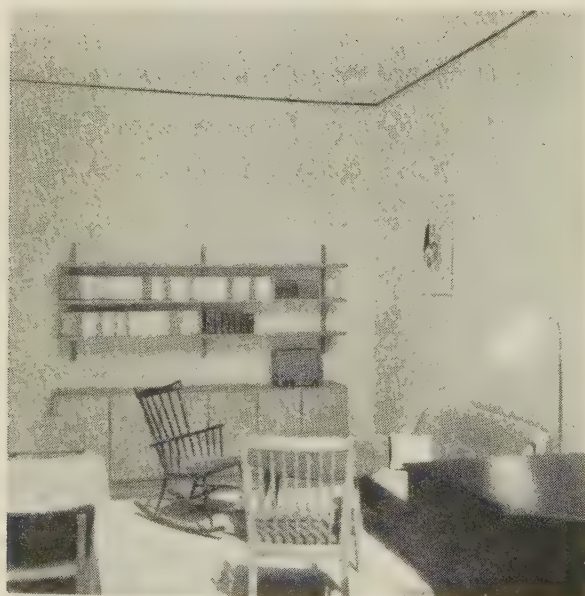
Plan av undre lägenhet

Plan av övre lägenhet

Plan av korridor och bad

Två detaljplaner av husen på föregående och följande sida. Skala 1:200.

Modellfoton betr. samma hus. T. v.: Vardagsrum, takhöjd 3,40. Nedan: Sovrum, takhöjd 2,20.

hällets tjänst, vilket bl. a. innebar, att de breda folklagrens bostadsfråga blev en av dess viktigaste angelägenheter. Men just därför att denna fråga så länge varit försummad, att arbetarklassen aldrig kunnat bo annorlunda än den *tingats* att bo och därför också saknade den överblick över byggnadskonsten som man åtminstone i någon mån fann hos den gamla tidens borgerliga byggherrar, blev det angeläget att arkitekturen inte skulle råka in under någon sorts »proletariatets diktatur». En lekmannadiktatur är visserligen inte bättre om den är »borgerlig», men på vilka avvägar arkitekturen kan förirra sig om den tvingas böja sig för massans smak, det visar utvecklingen i Ryssland. Än en gång — dessa omdömen är subjektiva, men man tar knappast fel om man tillskriver dem en mycket hög grad av allmängiltighet i vår tid och i vår västerländska kulturkrets.

Alltså — lika litet som arkitekten har anledning att fästa allt för stort avseende vid allmänhetens fördomar och förutfattade meningar om arkitektur, vid hela den härva av »åsikter» som förs till torgs och förfäktas med en frenesi, som brukar stå i omvänd proportion till den insikt och omdömesgillhet som ligger bakom, lika litet får han glömma att »folkets röst är Guds röst», när den praktiska erfarenheten väl hunnit tysta ner åsiktslarmet och den *verkliga* halten av hans arbete gör sig gällande i positiv eller negativ riktning.

Jag håller före att erfarenheten av den senaste decenniets bostadsbyggande nödgar till en kritik av de grundförutsättningar från vilka man utgått. Denna kritik kan lämpligen ta formen av en serie frågor, bland vilka de, som man trodde var besvarade en gång för alla, inte bör saknas. Det är endast vane-tänkan det som är tillfreds med »en gång för alla» besvarade frågor. Följande lista gör inte anspråk på perfekta formuleringar, än mindre på fullständighet.

1. Är det riktigt att majoriteten av storstädernas befolkning bor i hyreshus? (Jag använder den officiella statistikens terminologi fast den är vilseledande. »Hyreshus» är alltså = flerfamiljshus, »egna hem» = villor och radhus, oavsett om lägenheterna hyras, ägas eller bebos av en eller två familjer.)
2. Småstädernas?
3. Hur är den realitet beskaffad, som ligger bakom svenska folkets aversion mot radhus? Går den tillbaka på reella eller inbillade olägenheter hos radhusboendet?
4. Skulle denna aversion stå sig om de ekonomiska faktorerna kunde göra sig helt gällande? Varom icke — varför finansieras inte radhusen så att de kunna komma till sin rätt?
5. Vad innebär uttrycket »kontakt med jorden (marken)»? Innebär det att kunna odla egen täppa? Att kunna hålla kafferep i egen berså? Eller bara optisk kontakt (omedelbar utblick i en trädgård)? Eller akustisk kontakt (att kunna ropa in ungar och hundar när det är så dags)?
6. Har en sådan omedelbar kontakt med jorden ett högt värde? I så fall — hur mycket av detta värde går förlorat genom det vanliga sättet att

lägga upp villan på en hög sockel? Hur mycket går förlorat om täppan är en koloniträdgård

a) inom bekvämt gångavstånd?

b) inom bekvämt cykelavstånd?

c) på avstånd som förutsätter buss- eller spår-vägsresa?

7. För hur många storstadsbor med vår tids livsföring betyder trädgårdsskötsel (utan vilken egna hemmets standard inte kan hållas uppe)
 - a) en rekreation och kär hobby?
 - b) ytterligare en belastning i en redan tillräckligt jäktad tillvaro? (Ett ganska tydligt svar på denna fråga har jag för min del trott mig kunna utläsa ur det skick vari trädgårdarna finner sig utmed bansträckan Tilbury—St. Pancras.)
8. Om kontakten med jorden har ett högt värde, varför ställer man inte så att *alla* som bebor bottenvåningarna får del därav? Förringas detta värde avsevärt om det bor folk ovanpå? I så fall — huru förklara tvåfamiljshusens popularitet?
9. När förloras »kontakten med jorden»:
 - a) en trappa upp?
 - b) två trappor upp??
 - c) X trappor upp??? — — — —?
10. Varför skall alltså ett hyreshus ha just *tre* våningar?
11. Är det riktigt att man bor bättre i ett trevåningshus utan hiss än i ett sexvåningars med? I så fall, gäller detta även 2 trappor upp?
12. Om man kan bo bra 6 trappor upp — varför inte 12? — 20?
13. Är det riktigt att familjer med barn i förskoleåldern inte med fördel kan bo i höghus? Är inte detta en fråga om hissteknik? Bor en sådan familj verkligen bättre 2 tr. upp utan hiss än 6 tr. upp med hiss, förutsatt att hissen rymmer en barnvagn och att ungarna kan manövrera hissen själva? (Min granne Kristina Stenström — 3½ år — klarar hissen fint. När hon inte själv knappen till 6 vån. så lyfter hon lillebror så att han når den.)
14. Ligger det något i talet om att man förlorar hemkänsla eller individualitet genom att bo i »myrstack» eller »bikupa»? I så fall, gör det någon väsentlig skillnad om »stacken» utgöres av 200 likadana småstugor eller 200 likadana lägenheter i ett kollektivhus?
15. För hur många storstadsbor uppväges denna ev. skillnad av fördelarna av kollektiv hemtjänst?
16. Har man verkligen mer olägenhet av grannarna (om man nu är så asocial att grannar är en olägenhet) i ett höghus än i en småstuga med 500 m² tomt?
17. Har man inte *mindre* olägenhet av grannarna i ett radhus än i en villa?
18. Hur mycket betyder avståndet till marken som positivt trevnadsvärde (tystnaden, renare luft, friare sikt)?
19. Är det riktigt att man inte kan bygga höghus i storstädernas ytterområden? Den väsentliga skillnaden mellan att bo centralt och i en förort är givetvis restiderna. Ett jakande

svar på frågan implicerar att någon faktor *förutom* restiderna talar *mot* höghuset i förorten men *inte mot* det centrala höghuset. Vad skulle i så fall denna faktor vara? Männe förortens lantliga miljö? Men vad blev det av den lantliga miljön med vår nuvarande trevåningsbebyggelse? Är det inte lättare att bevara en lantlig miljö ju högre man gör husen och ju mindre yta man bebygger? Antyder inte perspektivet högst upp på sid. 141, »Byggmästaren» 1943 — oavsett bebyggelsens utformning — att så möjligen kan vara fallet? Om man finner bebyggelsens utformning i det där visade projektet allt för hård och schematisk — kan inte den saken avhjälpas? Jag såg på årets akademiutställning ett par stadsplaneskisser vilka syntes mig havande med möjligheter.

20. Punkthusens ohanterlighet både som plantekniskt och arkitektoniskt problem har erfarenheten givit belägg för. Men det höga smalhuset? På Guldheden ges tillfälle till en talande jämförelse. En gångbar smalhustyp, vars ekonomi vore oavhängig av våningstalet, skulle ge stadsbyggaren möjligheter till koncentration och variation av bebyggelsen som vi ännu saknar och skulle möjligen kunna (Gudgive) slå ut både punkt- och trevåningshusen ur marknaden. Men problemet är svårlöst. Sedan jag kom till Göteborg som stadsplanechef har jag fortsatt studiet av detta problem och passar här på att nämna och tacka de unga arkitekter, som hjälpt till: Marjatta Ravila, Åbo, Henri François, Brüssel, och stadsplanekontorets egen Sidney White. Vårt arbete har ställt nya frågor.

21. Är tillträde till lägenheterna via ett korridorssystem ur trevnadssynpunkt underlägset de vanliga trapphusen? I så fall — vad betyder detta minus mot det plus som de förbättrade koncentrations- och variationsmöjligheterna vid bebyggelsens gruppering innebär? Blir svaret på den första frågan tvekan, finns all anledning att söka ett avgörande genom ett praktiskt försök och ju förr detta göres, dess bättre. Våra vanliga hyreshusentréer uppvisa sannerligen inga större trevnadsvärden och mig förefaller det som om en väl belyst korridor i anslutning till rel. rymliga trapphus borde kunna innebära en vinst i detta avseende.

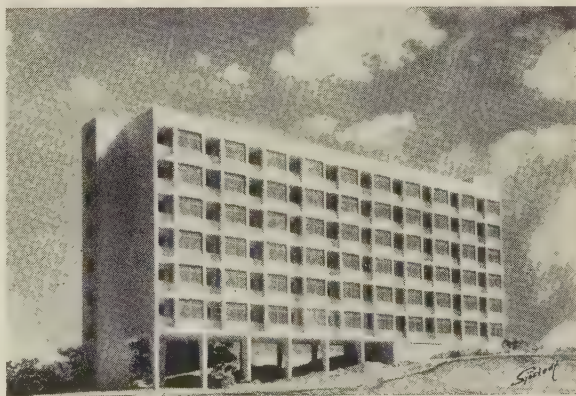
22. Kan ljudisoleringsproblemet lösas?

23. Slutligen: När man en längre tid debatterat de här framställda frågorna — får man inte då en vision av prinsessan på ärten? Eller — för att använda en annan metafor — silar man inte ofta mygg och sväljer kameler? Är inte det väsentliga *lägenhetens egna trevnadsvärden*? — dess utrymmes- och utrustningsstandard, dess rumsdisposition, rumsproportioner, möblerbarhet och hemtrevnad? Och därefter — är inte den utblick man har från lägenhetens fönster av väsentlig betydelse? Ligger inte den »lantliga miljöns» största charme däri, att man från sina egna fönster inte ser några hus? — att man kan öppna dessa fönster eller vistas på sin balkong utan att störas av gatubuller? — att grannarna (ty man

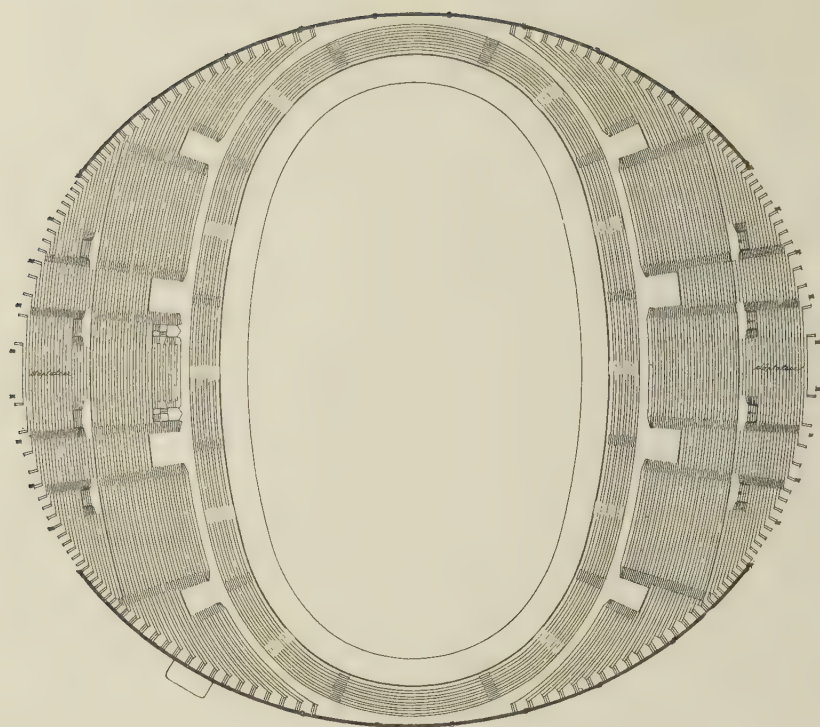
är så asocial, att grannar åtminstone i viss mån är en olägenhet) varken syns eller hörs? Är till sist inte stadsplanens och de enskilda byggnadernas rent arkitektoniska skönhetsvärden av primär betydelse — formspråkets klarhet, logiska stringens, harmoniska rytm och frihet från choser? Har vi inte tekniska resurser att på ett fullt tillfredsställande sätt klara alla de sekundära problemen om vi bara kan lösa de primära?

För egen del har mitt arbete med dessa frågor lett mig till en uppfattning, som i mångt och mycket går stick i stäv mot de gängse. Kortast kanske den skulle kunna karakteriseras av det motto, som jag fann på en av de ovannämnda akademiskisserna: *endera* direkt ingång till lägenheten från markplanet *eller* flervåningshus med hiss. Detta dock under förutsättning att höghusproblemet kan ges en bättre lösning än punkthuset. Därför betraktar jag detta specialproblem som det för ögonblicket viktigaste. En sak förefaller mig otvivelaktig och för att ge belägg för den behöver jag inte hänvisa bara till de här publicerade bilderna utan kan åberopa ett ganska rikhaltigt material, här i landet och utrikes, projekt och färdiga byggnader: det höga smalhuset är arkitektoniskt punkthuset vida överlägset.

Men jag upprepar: jag propagerar inte för några »åsikter». Jag ställer frågor som kan besvaras och utan tvivel kommer att besvaras. Jag skulle emellertid tro, att det ligger betydligt mer av insikt i mina frågeställningar än i de tvärsäkra omdömen som fölls av ett par myndiga herrar vid första anblicken av den här i fotografi återgivna modellen: »Sing-sing!» och »Göteborgarna vill aldrig bo vid en korridor!»

Nu är det mycket möjligt att »folkets röst» (i hur ringa grad den än är Guds röst) kommer att ge de myndiga herrarna rätt. I så fall kommer väl det göteborgska landskapet inom förortskommunikationernas influensområden att såsom hittills översvämmas av trevåningshus. Det är möjligt att det inte kan förhindras av det enkla skälet att de alternativ vi skulle kunna bjuda ännu inte är mogna för praktiskt förverkligande. Tiden hastar, kvoten måste fyllas, folk måste ha någonstans att bo. Hur svaga är vi inte! Hur maktlösa! Vi *vet* att något bättre skulle kunna göras, men vi kan inte göra det! Här finns rikligt utrymme för självprövning inför stadsplanekonstens förfall!

INBJUDEN TÄVLING OM BAD- OCH IDROTTSHUS

i Göteborg

DK 725.74 + 725.85

Ur programmet citeras: »Stora tävlingshallen är avsedd för tävlingar i handboll, inomhusfotboll, tennis, fri idrott, boxning och brottning samt möten m. m. Spelplanen begränsas av en löparbana om 4 banor, vardera 0,9 m bred. Innerbanans längd skall vara 200 m. Löparbanan bör ges sådan form, att den spelplan, som uppstår innanför densamma erhåller proportioner, som överensstämmer med dem som gälla för hand- och fotbollsplaner. I hallen skall på läktare utanför löparbanan ca 6 000 sittplatser och 3 000 ståplatser för åskådare anordnas.» Idrottshuset skall vidare bland annat innehålla en tävlingshall av mindre format, två träningshallar, lokaler för bordstennis, brottning, boxning, cykelträning, skytte, fäktning och bowling.

Badhuset, som är avsett att fungera som ett kombinerat sport- och renlighetsbad, har i stort sett ett för sådana anläggningar gängse lokalprogram med bl. a. $15 \times 33\frac{1}{3}$ m bassäng och åskådarläktare för 1 500 personer.

Vignett: Motto »3 rondan». Tävlingshallens övre del.

Det är som framgår en anläggning av aktningvärda dimensioner, som Göteborgs stad planerar att uppföra inom området norr om Svenska Mässans byggnader, till vilka f. ö. de nya hallarna skola kunna anknytas. Speciellt stora tävlingshallen, som med sina mått ledigt slår åtminstone svenska rekord, erbjuder en arkitektur- och konstruktionsuppgift, som stimulerat de 7 inbjudna förslagsställarna till lika många uppslagsrika lösningar.

Uppgiften i sin helhet erbjuder många svårigheter, främst sammanhängande med de komplicerade kraven på de ut- och invändiga kommunikationerna inom anläggningen. Vad de senare beträffar förefaller en anordning enligt den bl. a. av första och andra pris-tagarna tillämpade principen med en långsträckt byggnadskropp rymmande omklädningsrum och liknande utrymmen som den sammanhållande länken mellan de längs denna påkopplade tävlings- och träningslokaler vara naturlig och ge goda möjligheter att redigt och överskådligt disponera anläggningen.

Förslaget »Herrkålles» anvisar en annan intressant väg: en konsekvent uppspaltad lokalgruppering i fria byggnadsenheter sammanbundna av ett koncentrerat system av förbindelseleder delvis förlagt under markplanet. Förslagets tämligen schematiska presentation i ritning gör emellertid uppslaget knappast rättvisa.

Det nyssnämnda kravet på samband med Svenska mässans byggnader är icke enbart av planteknisk art. Flera av tävlingsförslagen visa övertygande vilka möjligheter till en vacker gruppering av byggnadsmassorna som uppgiften ger med stora tävlingshallen som naturlig huvudaccent eller, som i det dramatiskt uppbyggda förslaget »Fyr-klang», där restauranglokaler, kontors- och klubbrum m. m. samlats i ett höghus, en lösning, som emellertid medfört vissa svårigheter bl. a. sammanhängande med den olikartade karaktären av de i höghuset sammanförda lokalgrupperna.

De i programmet meddelade förutsättningarna ha icke direkt inbjudit de tävlande att ägna särskild uppmärksamhet åt anläggningens aspekt från Korsvägen, trafikknutpunkten sydväst om Svenska Mässan. Orsaken härtill torde vara, att tomten söder om tävlingsområdet längs Skånegatan ned mot Korsvägen icke ingår vare sig i idrottsanläggningens eller i Mässans områden och enligt stadsplanen skall bebyggas »för handelsändamål». Detta är att beklaga, då ett friläggande av området skulle ge möjlighet till en utomordentligt attraktiv stadsbild från Korsvägsknutpunkten; på ena sidan Lisebergs sagotinnar och torn, på den andra Svenska Mässans karakteristiska svampentré och så den nya anläggningens byggnadsmassor, vilket tillsammans skulle kunna ge en festlig koncentration av folkliv, färg och rörelse. Man bör i detta sammanhang även beakta, att såvitt kan bedömas kanske huvudparten av den del av idrottspubliken, som kommer med spårvagn, stiger av vid Korsvägen och därifrån går till anläggningen. Så mycket torde dock stå klart, att en högbebyggelse av hörntomten skulle vara till skada för den nya anläggningens och mässbyggnadernas helhetsverkan.

I förstaprisförslaget har den gällande stadsplanens anvisningar tagits ad notam och huvudentréerna resolut vänts mot norr. Härigenom ha de begärda utomhusanordningarna, simbadets plage, tennis- och badmintonbanorna m. m. kunnat förläggas kringgårdade av byggnader och skyddade mot vind och insyn — det senare en av prisnämnden särskilt uppskattad omständighet. Andraprisförslaget — vars byggnadsgruppering visar stora likheter med förstapristagarens — tar däremot sina huvudentréer från sydsidan och presenterar härigenom hela anläggningen på ett sätt, som med den utformning förslaget fått verkar utomordentligt tilltalande.

Förslagsställarnas även i tidigare sammanhang demonstrerade strävan att genom den arkitektoniska utformningen stimulera den enskilde till personligt, aktivt deltagande, i detta fall i idrottslivet, har här genomförts konsekvent och vackert.

Prisnämnden synes — efter en uppenbart omsorgsfull och saklig bedömning — emellertid ha funnit förslagens öppenhet äventyrligt exhibitionistisk, vilket dock icke får hindra att detta konstnärligt övertygande försök att med arkitektoniska medel utjämna motsättningarna mellan aktivt och passivt idrottsintresse får den uppmärksamhet det förtjänar. Förslaget är emellertid åtminstone i jämförelse med förstapristagarens kanske icke helt uppklat: förbindelsen med Mässhallarna är genom planförskjutningarna elegant löst men de mörka omklädningsrummen och nedgångarna till badavdelningarna äro mindre tilltalande. Det synes dock icke uteslutet, att förslaget vid ett fortsatt studium kunde omarbetas på dessa punkter.

Däremot torde icke erfordras någon väsentlig omarbetning av det till utförande enhälligt rekommenderade förstaprisförslaget, ett kunnigt och i detalj genomstuderat projekt. I prisnämndens entusiasm för utformningen av stora tävlingshallen instämmer man gärna — ett säkert och ståtligt format rum med sina svängda och välvda omfattningsytor i raffinerad kontrast mot arenans plana ellips och spelplanens raka begränsningslinjer.

Jan Wallinder

Motto: »Kull-kull». Exteriörperspektiv.

Tävlingens resultat:

Första pris, 6 000 kr, tilldelades förslaget »3 Ronden» av arkitekt SAR Nils Olsson, Göteborg. Medarbetare arkitekt MAA Poul Hultberg, byggnadsingenjör Per-Axel Björk och arkitekt Ladislaus Rigge. Prisnämnden förordar att förslaget lägges till grund för anläggningens utförande.

Andra pris, 4 500 kr, tilldelades förslaget »Kull-Kull» av arkitekterna SAR Erik och Thore Ahlsén, Stockholm.

Tredje pris, 3 500 kr, tilldelades förslaget »Träning ger färdighet» av arkitekt SAR Åke Wahlberg, Göteborg. Medarbetare arkitekt SAR Bo Cederlöf, ingenjör Sven-Åke Lundberg, arkitekt L. Keiding.

Övriga inbjudna ha varit arkitekterna Ancker, Gate, Lindegren; Backström och Reinius; Friberger och Hoving; Hans Westman.

Prisnämndens sammansättning:

Nils Einar Eriksson, Torsten Henrikson, Frans Persson, Gerdt Stendahl, Eskil Sundahl och Tage William-Olsson.

»3 ronden».

T. v.: Bottenplan. Skala 1:1200.

Nedan: Situationsplan. Skala 1:6000.

»3 Ronden». Första pris, 6 000 kr. Av arkitekt SAR Nils Olsson, Göteborg. Medarbetare: Arkitekt M. A. A. Poul Hultberg, byggnadsingenjör Per-Axel Björk och arkitekt Ladislaus Rigele.

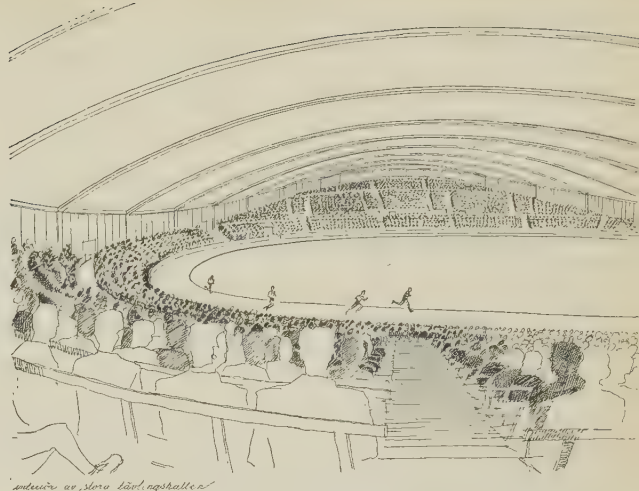
Prisnämnden:

Förslaget uppvisar en väl balanserad gruppering av byggnadsmassorna med en markerad tyngdpunkt i stora tävlingshallen, vilken förlagts i omedelbar anslutning till trafikplatsen i skärningen mellan Skåne- och Berzeliegatorna. Härifrån ledas åskådaremassorna över den till trafikplatsen anslutande förplatsen direkt till tävlingshallarnas entréer, vilka även erhållit en efter sin betydelse väl avpassad betoning. Förplatsens utformning bidrager till att på ett naturligt sätt leda trafiken över till Berzeliegatans förlängning, vilket har till följd att de vid denna belägna entréerna till träningshallar, omklädningsrum för idrottsmän och badhuset icke komma att verka avsides belägna. De trafiktekniska anordningarna å de samarbetande trafik- och förplatserna äro ej tillfredsställande, men utrymme finnes för en fullgod lösning. Byggnadskomplexen omsluta på två sidor en mot söder och öster öppen gård, mot vilken simhallen och idrotts husets omklädnadslokaler, klubbрум, restaurang, m. fl. lokaler orienterats. Gården har på ett förtjänstfullt sätt disponerats för solplage, tennis- och badmintonbanor. Plandispositionen har stora fördelar ur praktisk synpunkt. Byggnadernas arkitektoniska behandling är god. Speciellt har stora tävlingshallen erhållit en med hänsyn till sitt ändamål följdriktig utformning.

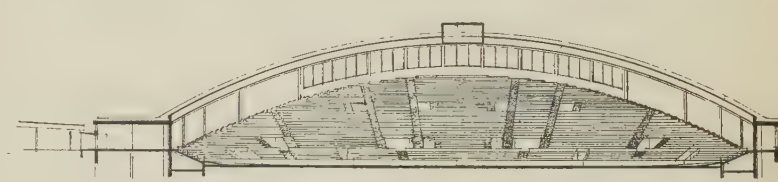
Byggnadernas inre planläggning med entréer, kommunikationsleder och lokalutrymmen av skiftande karaktär är synnerligen förtjänstfullt utformad. Alldeles särskilt gäller detta om stora tävlingshallen, vilken bjuder en storlagen lösning av uppgiften, att skapa ett för sådant ändamål lämpat rum. Åskådarplatserna ha fördelats så att bästa möjliga sikt erhålles. Även hallarna ha fått en god utformning och omklädnadsavdelningarna ligga väl till samt vetta åt soligt väderstreck. Restaurangen bjuder dock med sin förläggning längst in i gårdsvinkeln invid stora hallen knappast den trevnad, som borde vara möjlig att skapa.

Badhuset är väl planerat med bekväm funktion hos de olika badavdelningarna. Det är lätt att alternativt bruka vissa omklädnadsavdelningar för herr- eller dambad. Entréhallen är trivsamt och takbelysningen i omklädnadsrummen väl löst. Även simhallen har fått en intressant utformning.

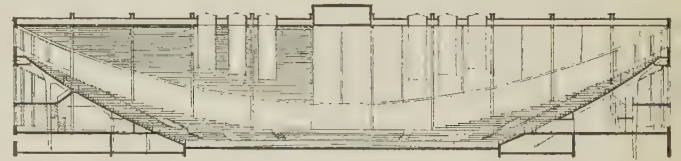
Förslaget har kostnadsberäknats till 13 436 000 kronor.

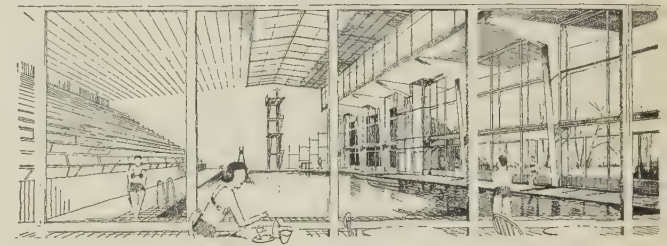
interiör av stora tävlingshallen

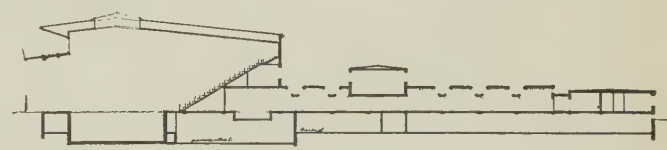
Längdsnitt genom stora idrottshallen

tvärsnitt genom stora idrottshallen

interiör av entréhallen

tvärsnitt genom entréhallen och badavdelningen

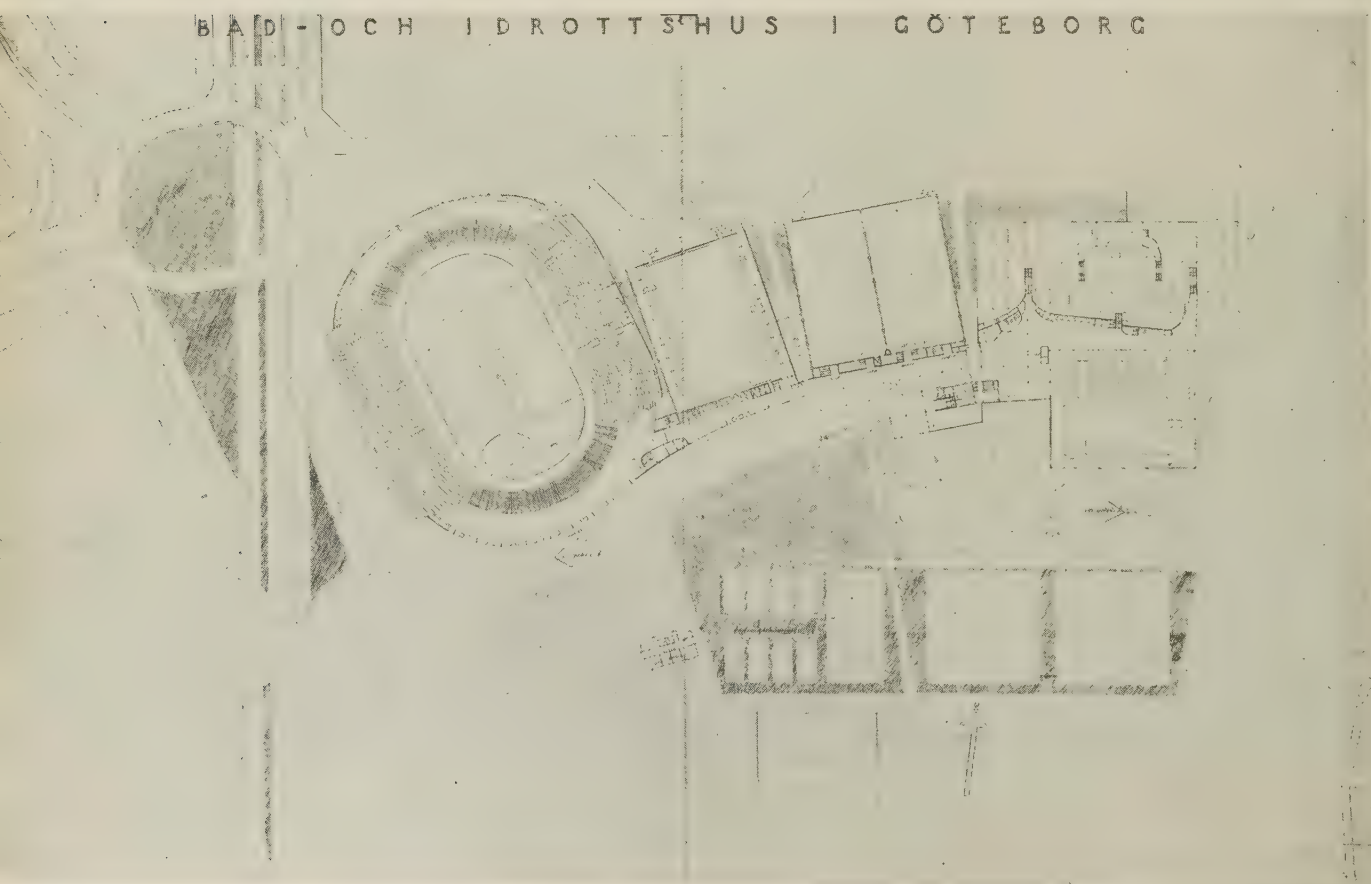
»3 Ronden». Perspektiv av 1. pristagarens förslag.

perspektiv från punkt B

»Kull-kull». Andra pris 4 500 kr. Av arkitekterna SAR Erik och Tore Ahlsén, Stockholm.

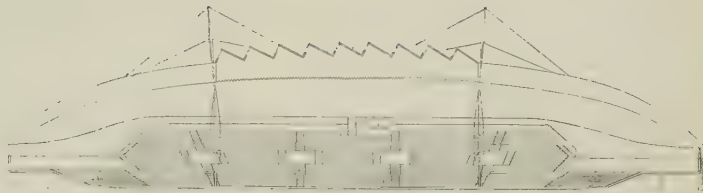
Nedan: Situationsplan. Skala 1:2400.

Prisnämnden:

Situationsplanen är mycket vackert löst med byggnadernas entréer förlagda utefter en terrass mot söder, intill den öppna plats, som bildas mellan idrottshallarna och mässan. Det är uppenbart att denna entréväg för den besökande bjuder större trevnad än om man skulle ta entréerna från Berzeliegatan, men samtidigt har den också sina nackdelar, då man ej på ett naturligt sätt kan föra in publiken, exempelvis vid badet. Det kan också ifrågasättas om ej den öppna platsen skulle ge större trevnad för bad och sport om den helt vore isolerad från entrépubliken. En del svårigheter kunna även uppträda då byggnaderna skola användas av Mässan och en del av entréområdet utnyttjas till mässgård. Om man bortser från dessa praktiska nackdelar är platsen med sin vackra utblick mot ån synnerligen intressant och säkert utformad, och byggnadernas samspel med platsen är fritt och levande. Förslagets arkitektur är förtjänstfull i sin lekfullt festliga grundton, men dess konstruktivism skulle vara mera övertygande om den överallt vore konstruktivt motiverad.

Stora tävlingshallen är välplanerad och vackert löst. Om man fränser det förhållandet att omgångarna under läktarna gjorts för tränga, äro entréerna bekväma och överblicken över tävlingsplanen och läktarna från entrén bör vara av festlig verkan. Åskådarplatsernas anordning fyller högt ställda krav på utsikt över tävlingsbanan, men ett stort antal platser äro förlagda till hallens kortsidor. Även de mindre hallarna äro väl planerade och omklädnadsrummen stå i god förbindelse med dessa och med stora hallen. Dock äro trappförbindelserna med de mindre hallarna något oklara, och det kan icke anses tillfredsställande att halva antalet omklädnadsrum endast ha

»Kull-kull». Längdsektion och fasad av stora tävlingshallen. Skala 1 : 1200.

mindervärdigt takljus och sakna fönsterventilation. Restauranglokalerna äro välbelägna och trivsamma.

Entréhallen till badhuset visar en intressant lösning, som emellertid medfört en del svårigheter vid planering av de underliggande badavdelningarna, vilka ha långa korridorförbindelser, som äro föga trivsamma. Förslaget är det enda som planerat värmecentralen på ett fullt tillfredsställande sätt.

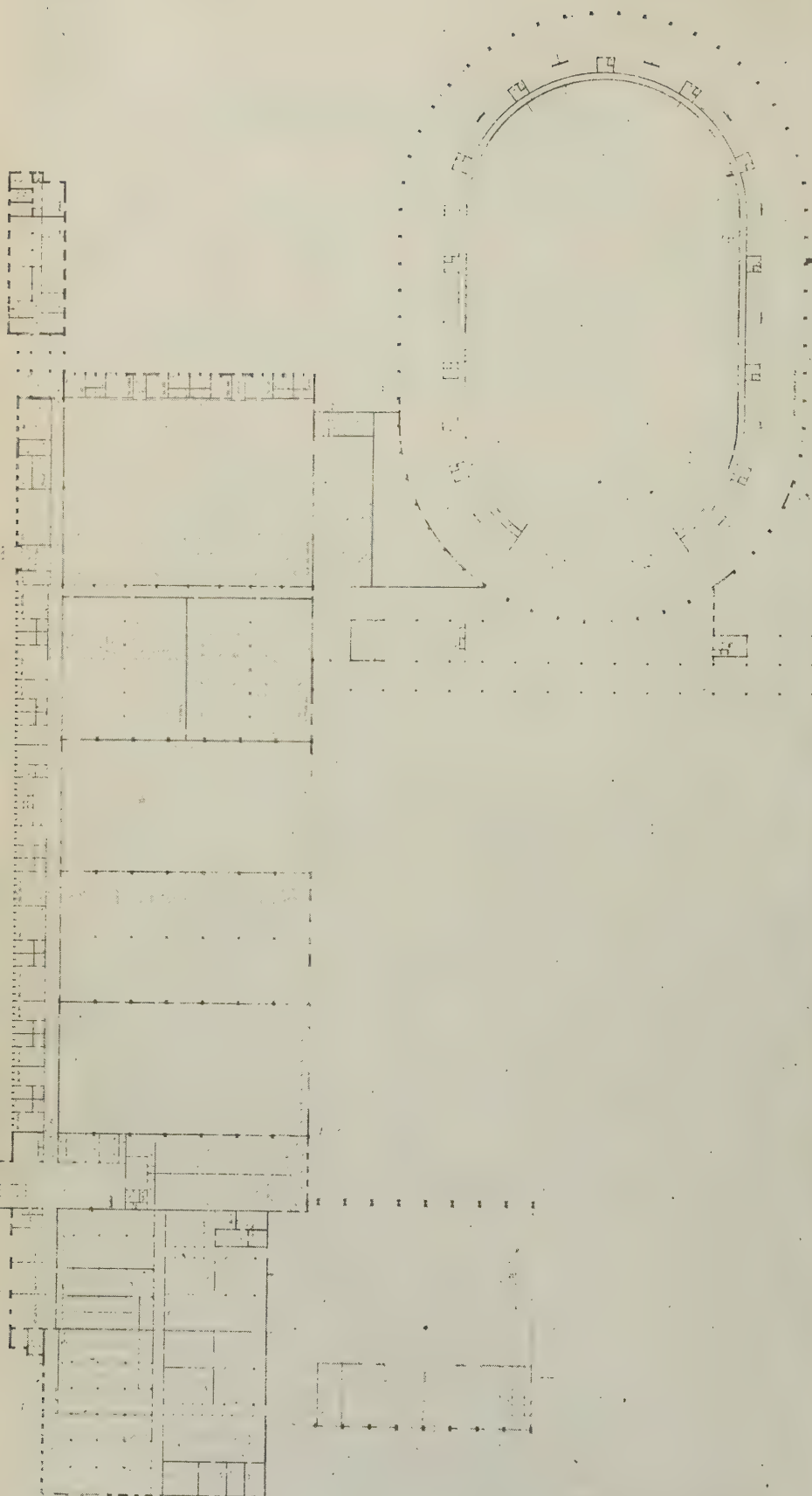
Förslaget har kostnadsberäknats till 12 886 000 kronor.

Ovan: »Kull-kull». Perspektiv.
T. h.: »Träning ger färdighet». Perspektiv.

»Träning ger färdighet». Tredje pris, 3 500 kr. Av arkitekt SAR Åke Wahlberg, Göteborg. Medarbetare: arkitekt SAR Bo Cederlöf, ingenjör Sven-Åke Lundberg och arkitekt Keiding.

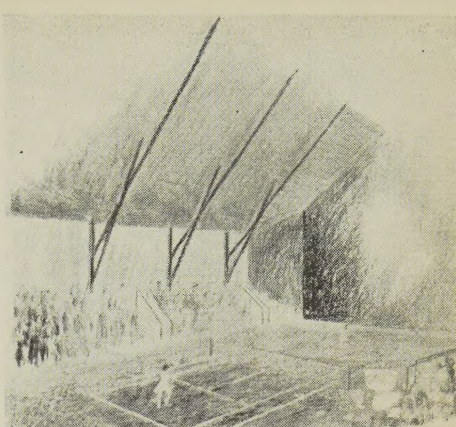
Prisnämnden:

Förslaget visar en klar gruppering av de olika byggnaderna, vilka på ett vackert sätt samordnats med mässhallarna till en arkitektonisk enhet. Samlandet av friytorna till en sammanhängande centralplats av parkartad karaktär är även en förtjänstfull sida hos förslaget. Tyvärr lider dispositionen av att badhuset, som förlagts till tomtens nordvästra hörn, för mycket inkräktar på entrétrymmen och av att dess solplage på ett mindre lyckligt sätt kombinerats med centralplatsen. Härigenom har även hela anläggningen kommit att vända en baksida mot sin naturliga förplats, skärningspunkten mellan Skåne-, Berzelii- och Sten Sturegatorna. Den obestridliga fördelen av badhusets förläggning i omedelbar närhet av de stora trafiklederna kan icke anses uppväga dessa olägenheter. Förbindelsen mellan tävlingshallarna och mässhallarna är synnerligen god; när så önskas kunna de bägge anläggningarna fungera som en enda enhet. Förslaget förete en i stort sett väl genomarbetad och för ändamålet avpassad arkitektur.

Stora tävlingshallen har väl avvägda proportioner och god utsikt från alla åskådarplatser. Även i fråga om de mindre hallarna, omklädningsavdelningarna och övriga till idrotts huset hörande lokaler kan sägas att de erhållit en god eller tillfredsställande utformning. Om man fränser solplagens förläggning i allt för nära kontakt med huvudentrén och simhallens mindre lyckliga orientering åt öster, är badhuset förtjänstfullt utformat med flera goda detaljlösningar. Entrékorridoren till simbadets omklädningsavdelningar är likväl trång och otrivsamt utformad.

Förslaget har kostnadsberäknats till 12 512 000 kronor.

»Herrkålles». Av arkitekterna SAR Sven Backström och Leif Reinius, Stockholm.

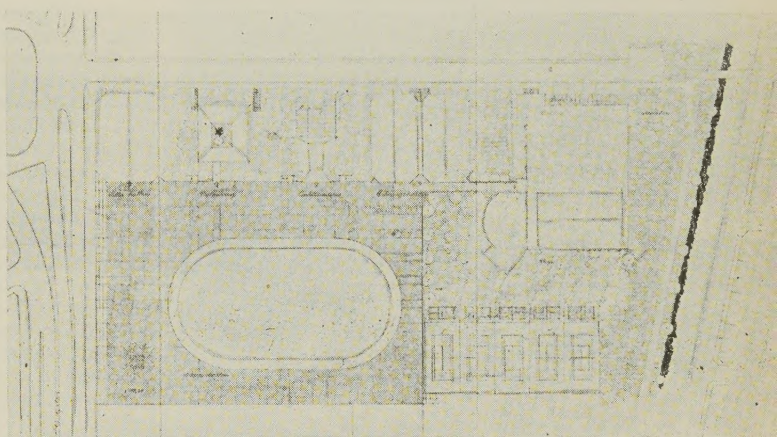

Prisnämnden:

Förslagets grundidé, att nedschakta Stora hallens arena och med schaktmassorna höja marknivån kring densamma samt att gruppera de mindre hallarna, restaurang, träningslokaler, omklädnadsrum och bad som friliggande byggnader utefter Berzeliigatans förlängning innebär ett utomordentligt intressant uppslag. Förslagsställaren har även vetat utnyttja detsamma för att skapa rediga förbindelser de olika lokaliteterna emellan samt goda entréförhållanden utifrån direkt in i Stora hallen.

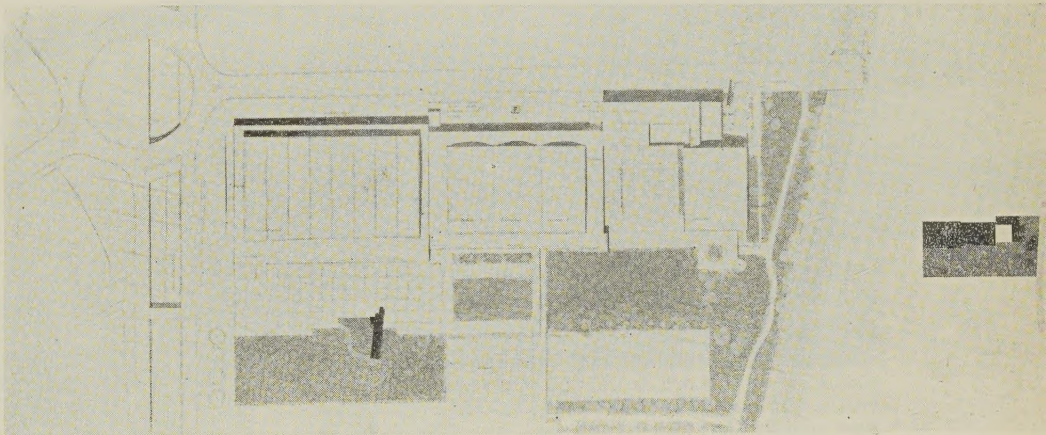
Förslagsställaren har tydligen lagt an på så enkla och ekonomiskt gynnsamma konstruktioner som möjligt. Resultatet motsvarar emellertid icke de förväntningar, man kunde hysa på låga anläggningskostnader, därför att grundförhållandena icke medgiva större påfyllningar utan påhning. Invändningar kunna även resas mot de underjordiska förbindelselederna. Mot stora hallen kan framför allt invändas att förslagsställarens strävan att hålla nere spännvidden resulterat i en allt för långsträckt plan, vilket lett till mycket olikvärdiga åskådareplatser. Även dagsljusbelysningen torde bereda svårigheter med hänsyn till avskärmningen av solljuset...

Förslaget har kostnadsberäknats till 12 687 000 kronor.

Ovan: »Herrkålles». Exteriör från Mölndalsån, interiör av stora tävlingshallen samt situationsplan. Skala 1:4000. Nedan: »Fair Play». Situationsplan, 1:4000 samt exteriör.

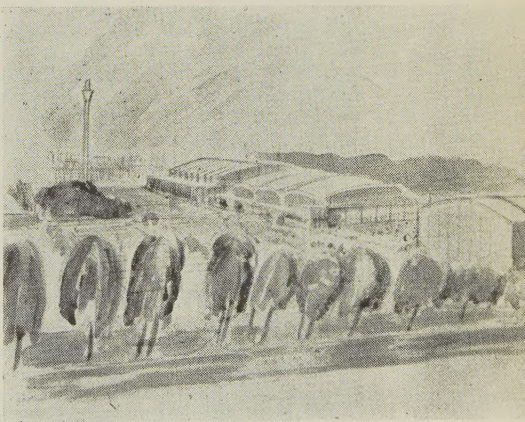
»Fair Play». Av arkitekterna SAR Stig Ancker, Bengt Gate och S. Lindegren. Medarbetare: arkitekt SAR Hjalmar Klemming.

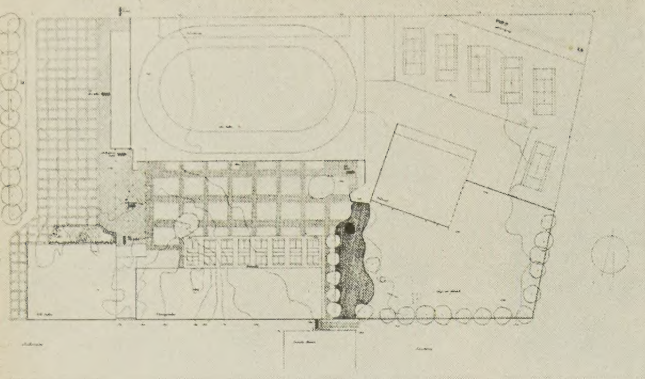

Prisnämnden:

Byggnadernas förläggning utmed Berzeliigatan med en öppen plats mellan det nya komplexet och mässhallarna synes i princip vara riktig. Man får från entréplatsen en vacker utblick över parken vid ån. Denna entréplats kan bli en utmärkt mässgård. Entrén till badet har också förlagts så att man ej får korsande trafik från detta medan Mässan pågår. En nackdel är att förbindelsen mellan mässhallarna och de nya byggnaderna helt måste ske utomhus över entréplatsen. Byggnaderna ha fått en utformning som är rätt schematisk och monoton. Den stora idrottshallen blir visserligen genom sin storlek den dominerande, men verkar ej såsom en accent i anläggningen då hallarna sammanförts i en kompakt massa. Den stora hallens långsträckt form är ej lämplig. Stora grupper av åskådare få mindervärdiga platser och löparbanans kurvradie är för liten...

Förslaget har kostnadsberäknats till 11 472 000 kronor.

»Fyrklang». Av arkitekterna SAR Erik Friberger och Gunnar Hoving, Göteborg.

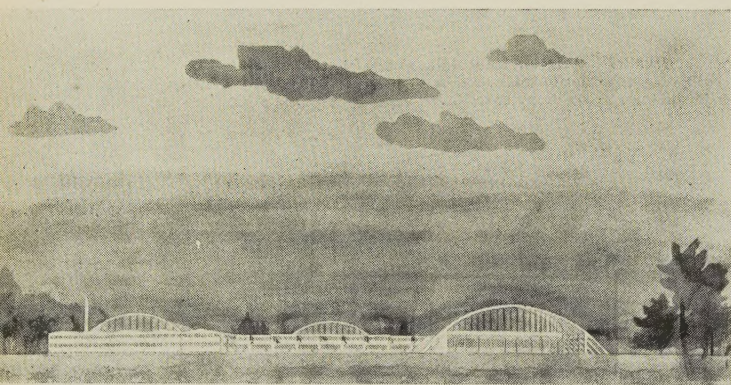
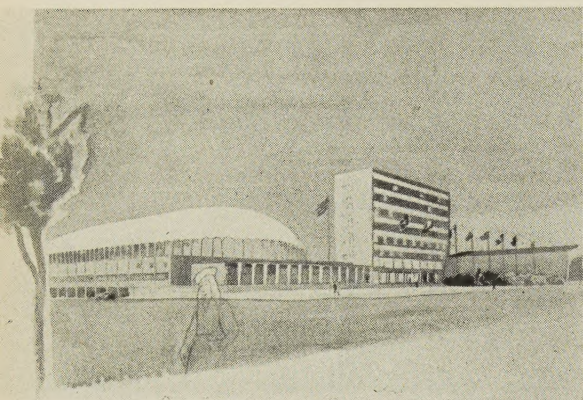
Prisnämnden:

Den förplats, som bildas mot Skånegatan är väl utformad och författarens strävan att sammanbinda densamma med den inre, mot parkstråket längs Mölndalsån öppna gården, synes riktig. De olika byggnadskropparnas förläggning och gruppering är i vissa avseenden förtjänstfull. Sålunda är förbindelsen mellan träningshallarna och mässhallen ur utställningssynpunkt förmånlig men träningshallarnas förläggning ointetgör den ansats till rytmisk fördelning av byggnadskropparna som förslaget företer. En av situationsplanens nackdelar är att stora tävlingshallen icke kan anslutas till Mässhallsbyggnaderna under Svenska Mässan utan att trafiken till badhuset störes. En annan är den mindre goda förläggningen av tennis- och badmintonbanorna...

Stora tävlingshallens interiör har förutsättningar att bli vacker. Dagsljusbelysningen av densamma kan befaras bli irriterande och medför omfattande anordningar för avskärmning av solljuset. Ur idrottssynpunkt är hallen väl långsmal... Sammanförandet av en mängd lokaler för olikartade ändamål i en höghusbyggnad har medfört mindre goda lösningar av en del lokaler...

Utsikten över simhallen från badhusets entréhall är tilltalande och simhallens utformning i stort sett god. I övrigt är badhusets planläggning otillfredsställande. Bl. a. äro omklädningsavdelningarna lösta med långa, labyrintartade förbindelseleder.

Förslaget har kostnadsberäknats till 12 659 000 kronor.

»Hallå». Av arkitekt SAR Hans Westman, Lund. Medarbetare: byggnadsingenjör Evert Bjursten.

Prisnämnden:

Genom den direkta sammanbyggnaden av anläggningen med Mässhallarna och det sätt varpå detta skett bli idrotts- husets hallar visserligen lättillgängliga för Svenska Mässans utställningar, men för sitt egentliga ändamål bli hallarna svårtillgängliga med i vissa fall dåliga entréförhållanden och mindre goda förbindelser mellan olika lokalgrupper. Solplagens kringbyggnad har ytterligare ökat dessa olägenheter...

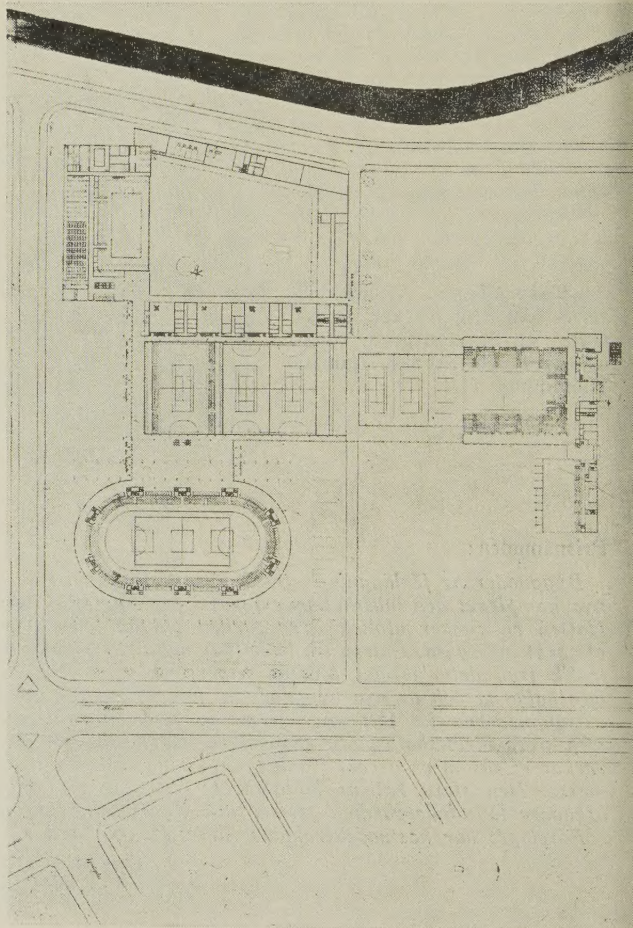
Grupperingen av byggnadsmassorna är klar. De mindre idrottshallarnas form och placering intill mässhallarna innebär emellertid en icke önskvärd upprepning av mässhallarnas formmotiv och en uppförstoring av anläggningens skala som icke är lycklig...

Den samlade förläggningen av anläggningens huvudentréer till en förplats, så som eftersträfvats i förslaget, synes riktig...

Lösningen av stora tävlingshallen är i stort sett god. Hallens form är dock för långsmal, vilket även om sikten från de runt hallen likformigt ordnade gradinerna är god ändock medför mindre god kontakt mellan kortsidornas publik och tävlingsplatsen framförallt vid boxnings- och brottnings tävlingar. Lämpliga entréer för den publik som i dessa fall placeras inne på tävlingsplanen saknas...

Förslaget har kostnadsberäknats till 13 438 000 kronor.

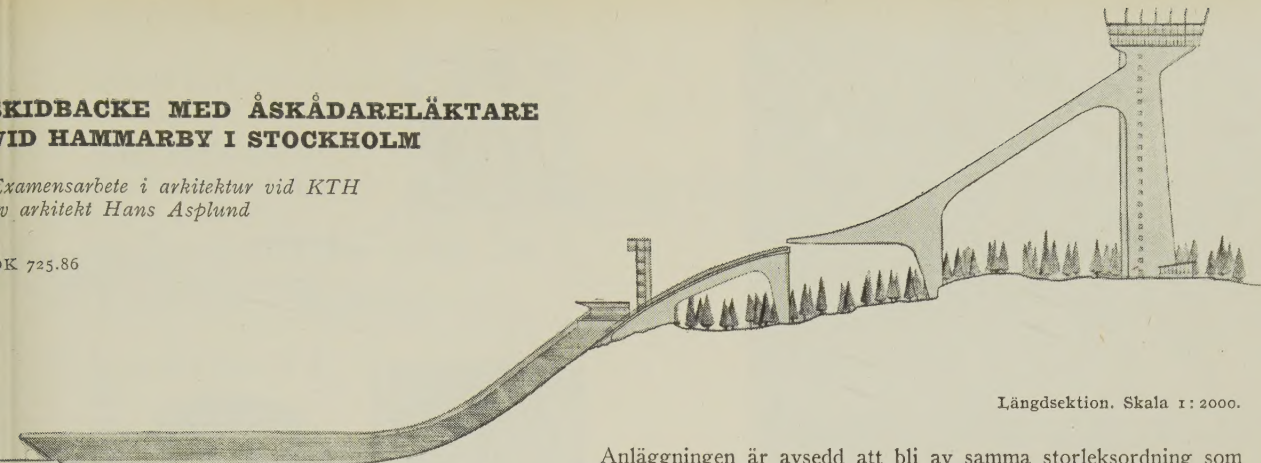
T. v.: »Fyrklang». Situationsplan. Skala 1:4000. Perspektiv från Skånegatan. »Hallå». Perspektiv från N. Nedan: »Hallå». Situationsplan. Skala 1:4000.

KIDBACKE MED ÅSKÅDARELÄKTARE VID HAMMARBY I STOCKHOLM

Examensarbete i arkitektur vid KTH
av arkitekt Hans Asplund

K 725.86

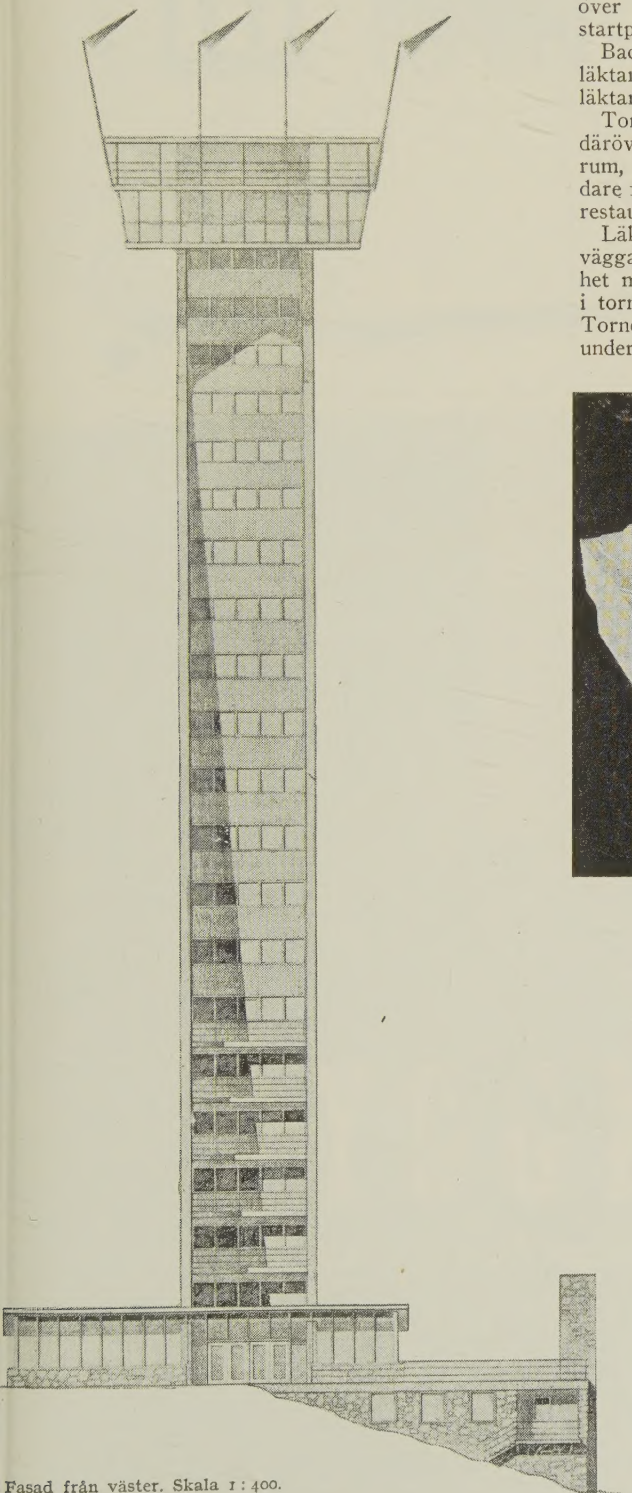
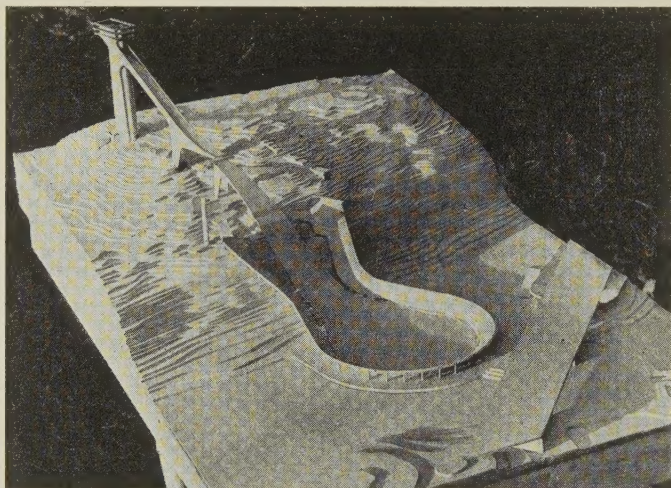
Längdsektion. Skala 1:2000.

Anläggningen är avsedd att bli av samma storleksordning som de största utländska. Tornets höjd är t. ex. 22 våningar eller 65 m över bergkrönet, det ligger på, och höjdskillnaden från högsta startplatsen till uppbromsningsplanen är 103 m.

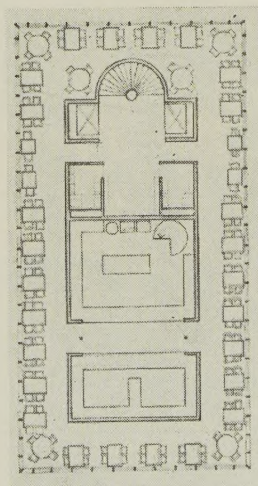
Backens nedre del och uppbromsningsplan omgives av ståplatsläktare för ca 15 000 personer och dessutom press- och hedersläktare med sittplatser.

Tornet innehåller nerifrån räknat: entré med skiduthyrning och däröver med ungefär ett rum i varje våning: bastu, omklädningsrum, kanslier och sammanträdesrum för olika idrottsklubbar, vidare fyra olika startplatser med en vånings höjdskillnad och överst restaurang för 150 personer och utsiktsplattform.

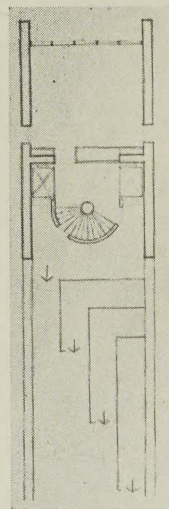
Läktare och backe utföres i betongkonstruktion. Tornets sidoväggar fortsätta och bilda balkar till överbacken. Önskvärd styvhet mot vindkraften fås genom invändiga kontreforer och balkar i tornet, varigenom det kommer att arbeta som en vierendelbalk. Tornet är dessutom inspant mellan bergväggarna ett par våningar under entréplanet.

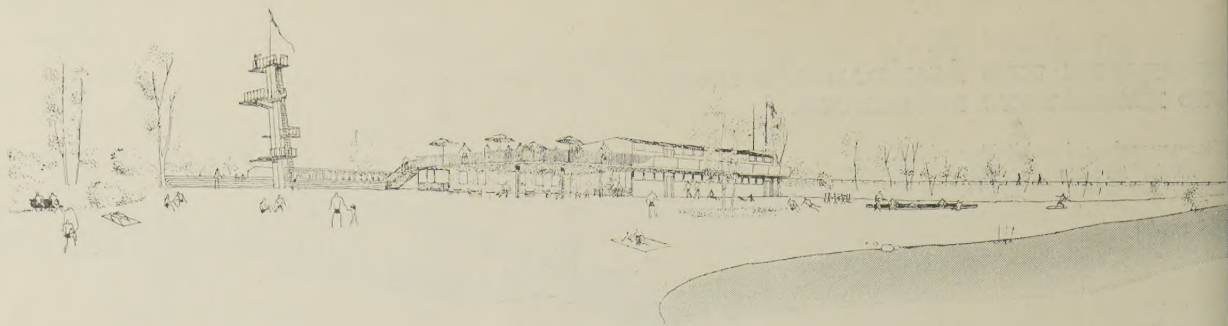
Fasad från väster. Skala 1:400.

22 våningen, restaurant.
Skala 1:400.

19 våningen, översta
startplatsen.

PROJEKT TILL FRILUFTSBAD I UPPSALA

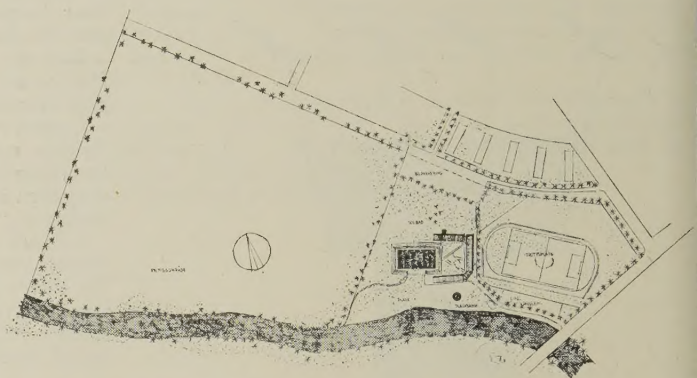
Av arkitekt SAR Sture Frölen och civilingenjör
SVR E. Lundahl

DK 725.74

Nuvarande kallbadhuset skall nedläggas, enär byggnaden är i dåligt skick och vattnet i Fyrisån hälsovådligt. Ett nytt friluftsbad är projekterat i nära anslutning till den befintliga sollagen längs Fyrisån.

Byggnaden för omklädning bildar en vindskyddad sluten gård som fångar västersolen. Bassängens mått är 25×50 meter med hoppanordningarna placerade på ena långsidans mitt. Antalet åskådarplatser är c:a 3 000.

Badet är dessutom tänkt som en del i en stor idrotts- och friluftsanläggning, vilken kommer att bestå av en idrotts-hall samt planer för idrott, tennis, fotboll m. m.

Situationsplan. Skala 1:10000. Nedan: Plan. Skala 1:1600.

